

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Martina Kuceková

Započtení pohledávek

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. PhDr. David Elischer, Ph.D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce: 14. června 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 137 404 znaků včetně mezer.

Martina Kuceková

V Praze dne 14. června 2023

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především svému vedoucímu diplomové práce prof. JUDr. PhDr. Davidu Elischerovi, Ph.D. za jeho vedení, za čas, který mé diplomové práci a mým dotazům věnoval, za jeho rychlé reakce a za cenné rady a doporučení, která mi v průběhu psaní dával.

Dále bych ráda poděkovala své rodině, partnerovi a kolegyním za obrovskou podporu a trpělivost, kterou se mnou měli nejen při psaní diplomové práce ale po celou dobu studia.

Obsah

Úvod	5
1. Podstata započtení	7
1.1. Předpoklady započtení	8
1.1.1. Vzájemnost pohledávek	10
1.1.2. Stejnorodost předmětu plnění	10
1.1.3. Aktivní kompenzabilita	12
1.1.4. Pasivní kompenzabilita	14
1.2. Přípustnost/Nepřípustnost započtení	15
2. Započtení pohledávek	18
2.1. Kompenzační projev	18
2.1.1. Forma kompenzačního projevu	20
2.1.2. Jednostranné započtení	21
2.1.3. Započtení dohodou	23
2.1.4. Vady kompenzačního projevu	25
2.2. Okamžik započtení	27
2.3. Účinky započtení	30
2.3.1. Zneužití účinků započtení	31
2.4. Solidární závazky	35
2.5. Vícenásobná cese	40
3. Vliv promlčení	43
4. Započtení jako procesní obrana	46
5. Započtení podle insolvenčního zákona	50
Závěr	55
Seznam zkratk	57
Seznam použitých zdrojů	58
Abstrakt	60
Abstract	61

Úvod

Institut započtení pohledávek patří mezi nejběžnější způsoby zániku pohledávek, a to hned vedle splnění jakožto nejběžnějšího (základního) způsobu. Započtení patří mezi jiné způsoby zániku závazků upravené v části čtvrté, HLAVA I, Díl 7 občanského zákoníku, stejně tak jako dohoda, splnutí, prominutí dluhu, výpověď, odstoupení od smlouvy či následná nemožnost plnění.

Motivací ke zvolení právě tohoto tématu je především mé pracovní působení na poli justice, kde i nadále mám v úmyslu se pracovně realizovat. V rámci svého pracovního zařazení jsem se s problematikou institutu započtení pohledávek již okrajově setkala a není pochyb o tom, že v budoucnu se tímto institutem budu v rámci své právní praxe zabývat častěji a podrobněji, přičemž při započtení pohledávek může nezřídka dojít k nejasnostem a z toho vyplývajícím sporům.

Nezřídka dochází k situaci, kdy má věřitel pohledávku za svým dlužníkem, ale zároveň má tentýž dlužník pohledávku za tímto svým věřitelem. V takovém případě, pokud obě pohledávky splňují podmínky kompenzability (započitatelnosti), může kterákoli ze stran způsobit zánik obou těchto pohledávek v rozsahu, v jakém se kryjí, a to na základě kompenzačního právního jednání, čímž dojde k uspokojení pohledávky věřitele a zároveň ke zproštění dluhu dlužníka. Nedojde tak sice ke splnění obou pohledávek, ke kterému mělo původně dojít, ale každá ze stran získá určitou majetkovou hodnotu své pohledávky, čímž dojde k uspokojení jejich pohledávek v rozsahu, v jakém se kryjí.

Vzhledem k tomu, že započtení není záležitostí pouze občanského zákoníku, ale dotýká se i jiných právních odvětví (např. pracovněprávních vztahů, obchodněprávních vztahů, úprava započtení je obsažena i v insolvenčním zákoně, aj.), budu se zabývat především úpravou obsaženou v rámci občanského zákoníku právě ve shora uvedené části čtvrté jakožto základu, jehož znalost je nezbytná i pro aplikaci speciálních úprav obsažených v jiných právních předpisech.

Tato práce se bude věnovat především analýze a deskripci institutu započtení, tedy co je jeho podstatou, jaké předpoklady musí pohledávky splňovat, aby jimi a na ně mohlo být započteno, jakým způsobem k započtení dochází, jakými pravidly se řídí. Dále pak bude řešena otázka promlčení pohledávek, resp. vliv promlčení na jejich započtení. Práce se nebude zabývat pouze hmotněprávním aspektem započtení ale i částečně procesněprávní úpravou, konkrétně započtením coby procesní obranou v řízení před soudem. Nakonec se pouze okrajově dotknu

úpravy obsažené v rámci insolvenčního zákona, a to z toho důvodu, že insolvenční řízení se dotýká značné masy subjektů, a tedy pokládám za vhodné se specifika započtení pohledávek v rámci insolvenčního zákona alespoň dotknout a poukázat tak na specialitu insolvenčního zákona vůči občanskému zákoníku coby úpravě obecné.

Práce se bude zabývat platným právem a vycházet bude především z komentářové literatury, právních předpisů, judikatury, která je ve vztahu k započtení bohatá, a to z novější ale i starší, která je i pro nyní účinnou právní úpravu stále relevantní. Práce bude také částečně vycházet z odborné literatury (viz seznam zdrojů), přičemž metody, jenž budou použity, jsou především analýza a deskripce daného institutu, syntéza ve vztahu k některým ustanovením zákona, k procesnímu a insolvenčnímu právu (vztah *lex generalis* a *lex specialis*). Bude poukázáno především na skutečnost, že při aplikaci započtení je nezbytné pracovat zároveň s dalšími ustanoveními zákona, neboť významnou roli může hrát například promlčení. Dojde také na komparaci a syntézu judikatury, a to především Nejvyššího soudu České republiky, dále na komparaci ve vztahu k institutu splnění, případně užití analogie.

Cílem práce je základní analýza a deskripce institutu započtení pohledávek v rámci platného práva, především v rámci účinného občanského zákoníku, a seznámit s jeho problematikou. Práce poukáže na specifika tohoto institutu a na některé problematické otázky. Jednou z takových otázek je, jaký vliv má uplatnění práva předstihu na započtení pohledávek, tedy zda je možné po jeho uplatnění pohledávky započíst. Další otázkou je, v jakých případech může započtení pohledávek být dlužníku vyloženě ku prospěchu, nebo zda a kdy může být institutu započtení zneužito. Otázkou také je, zda aplikace započtení může činit v teoretické, a především v praktické rovině obtíže, pokud ano, pak v jakých případech k tomu může dojít, a především jak se s takovými obtížemi vypořádat.

Na uvedené otázky se pokusím najít odpověď a obtížněji pochopitelná místa v rámci institutu započtení pohledávek vysvětlit. Rovněž se na základě jazykových, komparačních a logických úvah pokusím navrhnout změny *de lege ferenda* tak, aby ustanovení institutu započtení, která za současného znění můžou působit aplikační obtíže, v budoucnu byla výkladově zcela jasná a jejich aplikace nečinila problémy.

1. Podstata započtení

Započtení pohledávek představuje náhradní způsob zániku jedné nebo více pohledávek, které mají mezi sebou navzájem dlužník a věřitel, kdy věřitel má za dlužníkem pohledávku a zároveň dlužník má svou pohledávku za věřitelem, a tyto pohledávky jsou způsobilé k započtení. Výsledkem je zánik jedné nebo obou pohledávek mezi dlužníkem a věřitelem, případně zánik jedné nebo více pohledávek, jde-li o více než dvě vzájemně započitatelné pohledávky mezi věřitelem a dlužníkem, či mezi více věřiteli a dlužníky. Pohledávky se tak od sebe pouze odečtou, aniž by došlo k jejich skutečnému plnění, tedy nedojde k situaci, kdy bude dlužník plnit věřiteli a věřitel v postavení dlužníka pak bude plnit dlužníku, který bude se svou vzájemnou pohledávkou v postavení věřitele, nazpět.

Při započtení pohledávek věřitel sice nedostane očekávané plnění, avšak na místo očekávaného plnění ze strany dlužníka dostane majetkovou hodnotu, jenž bude odpovídat jeho pohledávce, případně bude jeho pohledávka ponížena a sám nebude muset plnit dlužníkovi to, co dlužník očekával, a to zcela nebo zčásti.¹

Podstatou započtení je tedy náhradní způsob uspokojení pohledávky věřitele dlužníkem v podobě pohledávky dlužníka za věřitelem. Hodnotou tohoto náhradního způsobu plnění je zproštění vzájemného dluhu, aniž by došlo k reálnému poskytnutí předmětu plnění. Zároveň je tak pohledávka věřitele za dlužníkem vymožena, aniž by bylo třeba pohledávku uplatnit u soudu, když započtení pohledávek je možné i bez souhlasu protistrany.

Institut započtení je atraktivní z toho hlediska, že jde o jednodušší, efektivnější, rychlejší a levnější způsob vypořádání vzájemných pohledávek.²

K funkci započtení pohledávek se opakovaně vyjadřoval Nejvyšší soud například v rozsudku sp. zn. 31 Cdo 684/2020³ tak, že započtení je způsob zániku závazků, které se vzájemně kryjí, jednostranné započtení představuje vynucení uspokojení aktivně započítávané pohledávky, a to aniž by bylo třeba souhlasu osoby, na jejíž pohledávku (pasivně

¹ JÄGER, Marek. Zánik závazků započtením: současný právní stav a změny v novém soukromém právu. Praha: Linde Praha, 2013. Praktická právní příručka. ISBN 978-80-7201-906-9, str. 15-16

² Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, 1335 s. str. 1116-1117

³ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 9. 2020, sp. zn. 31 Cdo 684/2020, uveřejněný pod číslem 37/2021 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní, dostupný na www.nsoud.cz [datum přístupu 2. 6. 2022]

započítávanou) je započítáváno, a to bez nutnosti pohledávku uplatnit u soudu. Obdobně pak v rozsudku sp. zn. 33 Cdo 2850/2015⁴ nebo v rozsudku 33 Cdo 1156/2016.⁵

Funkcí započtení pohledávek se zabýval Nejvyšší soud i ve svém starším rozsudku sp. zn. 29 Odo 114/2003⁶, ve kterém konstatoval, že do doby oznámení či prokázání postoupení pohledávky věřitelem se dlužník může zprostit svého dluhu nejenom plněním věřiteli (postupiteli pohledávky) ale také započtením své vzájemné pohledávky, jenž dlužník vůči němu má. Soud došel k závěru, že započtení je způsob, kterým se dlužník může zprostit svého dluhu vůči věřiteli.

1.1. Předpoklady započtení

Aby byly pohledávky způsobilé k vzájemnému započtení (kompenzabilní), musí splňovat předpoklady, jenž je činí způsobilými k tomuto započtení. Ne každou pohledávku totiž lze započíst, resp. ne každá pohledávka je způsobilá k započtení s jakoukoli jinou pohledávkou. Pohledávky, které mají být vzájemně započteny, musí splňovat určité předpoklady, aby důsledkem jednání směřujícího k započtení pohledávek byl zánik jedné nebo více pohledávek, jenž mají mezi sebou navzájem dlužník a věřitel. Těmito předpoklady jsou především vzájemnost pohledávek, stejnorodost předmětu plnění a právní jednání, na základě kterého k zániku těchto vzájemných pohledávek dojde. Dalším předpokladem je vymahatelnost pohledávky, k čemuž se váže okolnost, že musí jít o pohledávku jistou a určitou, a to v případě, že jde o pohledávku, která má k započtení být použita, na druhou stranu pohledávka, na kterou má být započteno, podmínku, že musí být vymahatelná, splňovat nemusí.⁷

Pohledávky musí vykazovat určité vlastnosti, aby se mohly střetnout a jedna nebo více z nich tak mohly započtením zaniknout, a to buď částečně nebo zcela, ať už jednostranným právním jednáním nebo dohodou. Střetnutím se tak rozumí, že pohledávky vykazují určité vlastnosti, jenž je činí způsobilými k započtení. Mimo jiné taková pohledávka musí být také dospělá nebo straně, která ji chce použít k započtení, musí svědčit právo požadovat její splnění i před její splatností a tomuto právu musí zároveň odpovídat povinnost dlužníka ji splnit. Obdobný princip platí i u pohledávky, na kterou má být započteno. Tedy tato pohledávka musí

⁴ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2016, sp. zn. 33 Cdo 2850/2015, dostupný na www.nsoud.cz [datum přístupu 3. 6. 2022]

⁵ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2017, sp. zn. 33 Cdo 1156/2016, dostupný na www.nsoud.cz [datum přístupu 2. 6. 2022]

⁶ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2005, sp. zn. 29 Odo 114/2003, uveřejněný pod číslem 27/2006 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní, dostupný na www.nsoud.cz [datum přístupu 2. 6. 2022]

⁷ op. cit. - JÄGER, Marek. Zánik závazků započtením, v poznámce č. 1, str. 278

být dospělá nebo dlužníku musí svědčit právo ji splnit ještě před její splatností a věřitel musí mít odpovídající povinnost plnění dlužníka přijmout.⁸

Některé předpoklady musí splňovat obě pohledávky, je-li jich více, pak všechny, jde tedy o předpoklady obecné a některé předpoklady musí splňovat pouze pohledávky, které jsou k započtení použity, aktivně započítávány, nebo pohledávky, vůči nimž je jiná pohledávka použita, tedy jsou pasivně započítávány, v tomto případě pak jde o předpoklady speciální.

Mezi obecné předpoklady způsobilosti pohledávek k započtení (kompenzability) patří mnohost (vždy musí existovat minimálně dvě pohledávky), vzájemnost a stejnorodost. Speciální předpoklady kompenzability se u jednotlivých pohledávek liší, a to z důvodu, aby nemohlo dojít k jejich zneužití ve prospěch toho, kdo započítává, nesmí tím dojít k ohrožení oprávněných zájmů protistrany. Proto nelze k započtení použít (aktivně započítat) pohledávky, které nejsou splatné, vymahatelné, jisté a určité. Toto tak úplně neplatí u pohledávek, vůči nimž má být započteno (pasivní započtení), tyto pohledávky nemusí být splatné, stačí, budou-li splnitelné a nebude-li jejich kompenzabilita závazně vyloučena či jinak omezena.⁹ Jako je tomu například u pohledávek uvedených v ustanovení § 1988 OZ.¹⁰

K ochraně zájmů věřitele pasivně započítávané pohledávky srovnej například rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 684/2020¹¹, ve kterém je konstatováno, že řada předpokladů, jenž jsou nezbytné k tomu, aby byly pohledávky vzájemně započitatelné (jak aktivně tak i pasivně), jsou upraveny občanským zákoníkem, který tak chrání věřitele při (především jednostranném) započtení.

K otázce předpokladů se opakovaně vyjadřoval Nejvyšší soud, a to například v usnesení sp. zn. 20 Cdo 686/2020¹², kde uvedl výčet základních předpokladů započtení, mezi tyto základní předpoklady patří vzájemnost, stejný druh plnění, způsobilost pohledávek k započtení (tj. že kompenzabilita není vyloučena zákonem či dohodou) a právní jednání směřující k započtení. Obdobně pak v rozsudku sp. zn. 33 Cdo 1156/2016¹³ nebo v rozsudku sp. zn. 33 Cdo 2850/2015.¹⁴

⁸ op. cit. - JÄGER, Marek. Zánik závazků započtením, v poznámce č. 1, str. 280

⁹ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1117-1118

¹⁰ Podle ust. § 1988 odst. 1 OZ se zakazuje započtení proti pohledávce výživného pro nezletilého, který není plně svéprávný. Podle odst. 2 téhož ustanovení se zakazuje započtení proti pohledávce na náhradu újmy způsobené na zdraví, ledaže se jedná o vzájemnou pohledávku na náhradu téhož druhu.

¹¹ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 684/2020, v poznámce č. 3

¹² usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 4. 2020, sp. zn. 20 Cdo 686/2020, dostupné na www.nsoudu.cz [datum přístupu 3. 6. 2022]

¹³ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 1156/2016, v poznámce č. 5

¹⁴ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 2850/2015, v poznámce č. 4

1.1.1. Vzájemnost pohledávek

Vzájemnost pohledávek znamená, že existují dvě případně více pohledávek, kdy věřitel jedné pohledávky je zároveň dlužníkem druhé pohledávky, kterou má jeho dlužník vůči němu, a naopak dlužník jedné pohledávky, resp. svého dluhu, je zároveň věřitelem druhé pohledávky, kterou má za svým věřitelem, kdy jeden z nich nebo oba mohou přivodit zánik jedné nebo obou těchto vzájemných pohledávek.¹⁵

Existují však výjimky z požadavku vzájemnosti, které nezpůsobují, že by při zániku vzájemnosti mezi subjekty došlo k znemožnění pohledávky vzájemně započíst. Touto výjimkou je například postoupení pohledávky, kdy dlužníkovi zůstanou všechny námitky, jenž by měl vůči postupiteli pohledávky, a to v případě jejich včasného oznámení postupníkovi. Další výjimkou z požadavku vzájemnosti je vyrovnání mezi solidárními dlužníky. Uhradil-li jeden ze spoludlužníků celý dluh, má nárok na náhradu od ostatních spoludlužníků, ti však vůči němu mají námitky, které by bývali měli vůči věřiteli, kdyby byli spoludlužníkem, který uhradil celý dluh, včas vyrozumění o tom, že věřitel uplatnil svou pohledávku vůči nim.¹⁶

K výjimkám pak blíže v kapitole 2.4. Solidární závazky, 2.5. Vícenásobná cese a 2.1.3. Započtení dohodou.

Vzájemnost pohledávek, jako jeden z obligatorních požadavků kompenzability, vždy ve výčtu předpokladů neopomíjí ani Nejvyšší soud, viz rozsudek sp. zn. 21 Cdo 3433/2008¹⁷, kde vzájemnost pohledávek vysvětluje tak, že musí jít o dvě pohledávky, kdy věřitel jedné pohledávky je zároveň dlužníkem pohledávky druhé a naopak. Nebo také rozsudek sp. zn. 33 Cdo 2850/2015.¹⁸

1.1.2. Stejnorodost předmětu plnění

Předpoklad stejnorodosti předmětu plnění vzájemné pohledávky splňují, jsou-li pohledávky, které si navzájem dlužník a věřitel dluží, stejného druhu. Tedy pohledávky, které si strany mají vzájemně plnit, jsou způsobilé k započtení v případě, že plnění, jenž má dlužník poskytnout věřiteli, je takového druhu, kterého by mohl věřitel použít ke splnění svého

¹⁵ op. cit. - JÄGER, Marek. Zánik závazků započtením, v poznámce č. 1, str. 287

¹⁶ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1119-1120

¹⁷ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 2010, sp. zn. 21 Cdo 3433/2008 dostupný na www.nsoud.cz [datum přístupu 2. 6. 2022]

¹⁸ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 2850/2015, v poznámce č. 4

vzájemného dluhu, který má vůči tomuto dlužníkovi. Tato plnění musí být navzájem zastupitelná.¹⁹

Stejnorodost se týká pouze druhu plnění, právní důvod vzniku pohledávek, jejich výše, datum splatnosti, místo splatnosti, se mohou lišit. Nejčastěji dochází k započtení u peněžitých pohledávek, ale předmětem plnění mohou být rovněž jiné věci, jako například suroviny (kukuřice, obilí, energie, aj.). Stejnorodost předmětu plnění je třeba dodržet u peněžitých pohledávek, které mají být vůči sobě započteny v tom směru, že na tyto pohledávky musí být plněno penězi ve stejné měně, nelze započíst pohledávku v eurech na pohledávku v korunách. Obdobně to pak platí i u pohledávek, na které má být plněno v určité komoditě, kdy tyto komodity musí mít stejné parametry, tedy musí být nejen stejného druhu ale rovněž kvality, jakosti, aj.²⁰

Na tomto místě je vhodné zmínit plnění alternativní a alternativa facultas. U plnění alternativního si může ten, jemuž svědčí právo volby (obvykle dlužník), libovolně zvolit, která z daných možností plnění bude ke splnění použita. Je-li některé z alternativních plnění shodného druhu, jako je plnění vzájemné pohledávky, pak určí-li strana, jíž volba svědčí, že má být plněno tímto shodným druhem, je možné k započtení přistoupit. U plnění alternativa facultas volbu předmětu plnění učinit nelze. K dispozici je pouze jeden druh plnění s tím, že není-li možné toto plnění poskytnout, poskytne se plnění náhradní. K započtení lze přistoupit pouze v případě, že plnění je shodného druhu s druhem plnění proti stojící pohledávky, pokud tomu tak není a shoduje se druh až náhradního plnění, pak k započtení lze přistoupit až ve chvíli, kdy není možné poskytnout hlavní plnění a přistoupilo by se k plnění náhradnímu.²¹

K požadavku stejnorodosti srovnej rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 2850/2015²², kde se uvádí, že vzájemné pohledávky mohou zaniknout započtením v případě, že plnění obou je stejného druhu (u peněžitých pohledávek vždy) s tím, že vznik každé pohledávky z jiného právního důvodu překážku započtení netvoří. Z tohoto rozsudku je rovněž patrné, že požadavek stejnorodosti, stejně jako požadavek vzájemnosti, patří mezi obligatorní požadavky kompenzability.

¹⁹ op. cit. - JÄGER, Marek. Zánik závazků započtením, v poznámce č. 1, str. 323-324

²⁰ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1120

²¹ Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, str. 496

²² rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 2850/2015 v poznámce č. 4

1.1.3. Aktivní kompenzabilita

Pod tímto pojmem se skrývají další předpoklady podmiňující kompenzabilitu pohledávek. Tyto předpoklady však nemusí splňovat obě vzájemně započítávané pohledávky, ale stačí, jsou-li splněny u konkrétní z nich. V tomto případě jde o pohledávky, jimiž je aktivně započítáváno dlužníkem (ten je věřitelem aktivně započítávané pohledávky a zároveň dlužníkem pasivně započítávané pohledávky) na pohledávku věřitele (který je věřitelem pasivně započítávané pohledávky a zároveň dlužníkem aktivně započítávané pohledávky). Těmito dalšími předpoklady, jenž musí aktivně započítávaná pohledávka splňovat, je, že pohledávka musí být vymahatelná, určitá a jistá.

Podmínka vymahatelnosti je úzce spojena s možností pohledávku vymáhat u soudu. S tímto také souvisí, že tato pohledávka musí být zároveň splatná, aby mohla být vymahatelná. Výjimkou je situace, kdy dojde k bezúplatnému odložení splatnosti na žádost dlužníka (viz také důvodová zpráva k občanskému zákoníku - *“výjimka pro případ, kdy věřitel odložil dlužníkovi čas plnění na jeho žádost a bezúplatně, protože v takovém případě nelze věřiteli klást k tíži její [sic] dobročinnost.”*²³), pohledávka je tak způsobilá k započtení před novým datem splatnosti ale zároveň, aby věřitel mohl pohledávku vymáhat, by musela uplynout nová lhůta splatnosti.²⁴

Tato výjimka z podmínky splatnosti aktivně započítávané pohledávky je zakotvena konkrétně v ustanovení § 1989 odst. 2 OZ²⁵. Pokud tedy věřitel na (i) *žádost dlužníka* a (ii) *bezúplatně* (iii) *odsunul čas* plnění své pohledávky, může započíst svou pohledávku kdykoli od okamžiku její původní splatnosti, a to i v případě, že ještě neuplynul čas, který věřitel dlužníku dal ke splacení navíc. Taková pohledávka je sice před uplynutím nové splatnosti nevymahatelná, ale přesto je možné ji započíst na vzájemnou pohledávku dlužníka za věřitelem. K započtení vzájemně započítatelných pohledávek dojde k okamžiku původní splatnosti pohledávky věřitele (jde-li o předpoklad započítatelnosti, který nastal nejpozději).²⁶

Aby byla pohledávka vymahatelná u orgánu veřejné moci nadaným oprávněním spor mezi věřitelem a dlužníkem rozhodnout (obvykle soud nebo rozhodce), musí být vybavena nárokem. Tedy domohl-li by se věřitel aktivně započítávané pohledávky svého nároku na

²³ URL: obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf [datum přístupu 31. 5. 2022], str. 466

²⁴ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1121-1122

²⁵ Podle ust. § 1989 odst. 2 OZ odsunul-li věřitel k dlužníkovi žádosti čas plnění bezúplatně, může svoji pohledávku přesto započíst po uplynutí času, kdy měl dlužník plnit původně.

²⁶ Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 2143, obdobně Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1152-1153

splnění této pohledávky u příslušného orgánu, aniž by mu v tom něco bránilo, může vynutit splnění své pohledávky rovněž prostřednictvím institutu započtení.²⁷

K požadavku vynutitelnosti aktivně započítávané pohledávky u orgánu veřejné moci srovnej judikaturu Nejvyššího soudu - usnesení sp. zn. 20 Cdo 3966/2019²⁸, kde je uvedeno, že jedním z předpokladů aktivně započítávané pohledávky je její vymahatelnost, když součástí vymahatelnosti je splatnost, dále rozsudek sp. zn. 28 Cdo 1022/2020²⁹ který vysvětluje pojem splatnosti, tedy že pohledávka musí být dospělá, aby byla mohla být úspěšně uplatněna u orgánu veřejné moci nebo rozsudek sp. zn. 31 Cdo 684/2020³⁰, ve kterém se uvádí, že aktivně započítávaná pohledávka musí být splatná (uplatnitelná u soudu), čímž občanský zákoník brání tomu, aby si věřitel, jehož pohledávka není splatná, mohl vynutit splnění své pohledávky za dlužníkem jednostranným započtením.

Tímto je také chráněn dlužník (zájem věřitele pasivně započítávané pohledávky), kterému ještě neuplynula lhůta ke splnění jeho závazku.

K požadavku splatnosti pak také judikatura Nejvyššího soudu - rozsudek sp. zn. 33 Cdo 1156/2016³¹ podle něhož nelze započíst nesplatnou pohledávku vůči pohledávce splatné, není-li ujednáno jinak. Stejně tak rozsudek sp. zn. 33 Cdo 2850/2015³² nebo rozsudek sp. zn. 28 Cdo 1022/2020.³³

Určitá je pohledávka taková, která je určitá jak co do svého trvání, tak je určitá i co do její výše, a to v době, kdy je použita k jednostrannému započtení. Výjimkou z určitosti výše aktivně započítávané pohledávky je případ, kdy spolu vzájemné pohledávky právně souvisí a výše pohledávky použité k započtení je snadno zjistitelná. Dále musí být pohledávka rovněž jistá, to znamená, že nesmí být vázána podmínkou, ať už rozvazovací (taková pohledávky by byla nejistá co do svého trvání), či odkládací (v případě kdy by vznik pohledávky závisel na splnění podmínky). Rovněž může být nejistá výše (jisté) pohledávky, kdyby určení její výše

²⁷ op. cit. - JÄGER, Marek. Zánik závazků započtením, v poznámce č. 1, str. 343

²⁸ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2020, sp. zn. 20 Cdo 3966/2019, dostupné na www.nsoud.cz [datum přístupu 15. 9. 2022]

²⁹ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2020, sp. zn. 28 Cdo 1022/2020, dostupný na www.nsoud.cz [datum přístupu 2. 6. 2022]

³⁰ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 684/2020, v poznámce č. 3

³¹ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 1156/2016, v poznámce č. 5

³² rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 2850/2015, v poznámce č. 4

³³ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1022/2020, v poznámce č. 29

bylo závislé na splnění určité podmínky. Takové pohledávky k započtení nejsou vůbec vhodné.³⁴

K požadavku jistoty a určitosti aktivně započítávané pohledávky srovnej například rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 5711/2017³⁵, ve kterém se uvádí, že požadavek jistoty a určitosti, jako podmínku kompenzability, občanský zákoník účinný do 31. 12. 2013 neobsahoval a že důvodová zpráva k této nové podmínce obsahuje stručné vysvětlení, podle kterého započtení pohledávek nemá vyvolávat nejasnosti ani následné spory a že požadavek jistoty a určitosti je v souladu se standardními úpravami. Nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 684/2020³⁶, který rovněž řeší podmínku jistoty a určitosti jako obligatorní požadavek kompenzability pohledávek; dále se v něm uvádí, že nesplňuje-li aktivně započítávaná pohledávky tyto požadavky, jde tak o vyloučení kompenzability ze zákona a takové započtení je pak zpravidla relativně neplatné.

1.1.4. Pasivní kompenzabilita

Jak vyplývá ze shora uvedeného, pasivní kompenzabilita se týká pasivně započítávané pohledávky, tj. pohledávky, na kterou je započítáváno. Jde o pohledávku věřitele, na kterou dlužník aktivně započítává svoji vzájemnou pohledávku vůči věřiteli. U této pohledávky, aby na ni mohlo být započteno, nesmí být započtení zcela vyloučeno. Zcela vyloučeno je započtení u konkrétních typů pohledávek, jako jsou již zmiňované pohledávky uvedené například v ustanovení § 1988 OZ (*tj. na výživné pro nezletilého, na náhradu újmy na zdraví a mzdy, platu nebo odměny z pracovněprávního poměru*), tyto pohledávky mohou být uspokojeny pouze splněním a nikoli náhradním způsobem. Podmínkou kompenzability však není její splatnost, jako je tomu u aktivní kompenzability, ale její splnitelnost, tedy že pohledávku lze splnit ještě před datem splatnosti. U pasivní kompenzability tak není vyžadována podmínka vymahatelnosti pohledávky u soudu. Není zde důležitá splatnost pohledávky ale pouze oprávnění dlužníka na dluh plnit.³⁷

Jako příklad, kdy je závazek splnitelný, ale nemusí být ještě splatný, je možné uvést ustanovení § 1962 odst. 2 OZ³⁸, typicky tomu tak bude kupříkladu u faktur, kde bude uvedena

³⁴ op. cit. - JÄGER, Marek. Zánik závazků započtením, v poznámce č. 1, str. 341-342

³⁵ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 10. 2018, sp. zn. 28 Cdo 5711/2017, dostupný na www.nsoud.cz [datum přístupu 2. 6. 2022]

³⁶ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 684/2020, v poznámce č. 3

³⁷ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1122

³⁸ Podle ust. § 1962 odst. 2 OZ je-li čas plnění ve prospěch dlužníka, nemůže věřitel předčasně požadovat plnění, ale dlužník může dluh předčasně splnit.

splatnost třeba do třiceti dnů od vystavení, přičemž faktura dojde dlužníkovi před datem splatnosti, dlužník tak může na fakturu plnit, aniž by uplynula lhůta splatnosti.

K pasivní kompenzabilitě lze uvést některá rozhodnutí Nejvyššího soudu, a to například usnesení sp. zn. 20 Cdo 3966/2019³⁹, kde se výslovně uvádí, že pasivně započítávaná pohledávka musí být při realizaci započtení splnitelná nebo rozsudek sp. zn. 33 Cdo 2850/2015⁴⁰, kde se řeší otázka započtení splatné pohledávky na pohledávku nesplatnou, nebo rozsudek sp. zn. 32 Odo 1143/2004⁴¹, který konstatuje úpravu občanského zákoníku, který vylučuje započtení nesplatné pohledávky na pohledávku splatnou.

1.2. Přípustnost/Nepřípustnost započtení

Přípustnost započtení pohledávek, které jsou jinak kompenzabilní, tedy že jsou způsobilé k vzájemnému započtení, když splňují veškeré předpoklady započtení, může být vyloučena zákonem, rozhodnutím orgánu veřejné moci, případně může být vyloučena ujednáním stran. Zákaz započtení stanovený zákonem, případně ujednáním stran, dopadá zejména na jednostranné započtení pohledávek, to však neznamená, že se strany nemohou dohodnout odlišně. Tedy v případě vyloučení započtení zákonem se strany mohou dohodnout, že provést započtení lze, není-li taková dohoda stran zákonem zjevně vyloučena. V případě vyloučení započtení ujednáním stran stranám nic nebrání, aby tuto dohodu změnily či zrušily. Tato ujednání stran ale nezavazují právního nástupce (ať už dojde ke změně v osobě věřitele či v osobě dlužníka), dojde-li k postoupení pohledávky. V případě postoupení smlouvy, případně části smlouvy včetně ujednání týkajících se započtení, však právního nástupce zavazují.

Účelem zákonného omezení přípustnosti započtení je ochrana věřitele pohledávky, na niž má být dlužníkem jednostranně započteno. Jestliže dlužník svou pohledávku na pohledávku věřitele navzdory zákonnému omezení (a není-li sjednána mezi věřitelem a dlužníkem smlouva, která by toto započtení umožnila) započte nebo navzdory smluvnímu omezení (započtení není zákonem omezeno, ale strany si zákaz započtení sjednaly), je takové započtení relativně neplatné. Tedy do doby vznesení námitky relativní neplatnosti adresátem jednostranného započtení má započtení stejné právní účinky, jako kdyby šlo o právní jednání (jednostranné započtení) platné. Stejně tak může adresát jednostranného započtení dodatečně se započtením souhlasit nebo může důvod zákazu započtení odpadnout, pak se na takové započtení hledí jako

³⁹ usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 3966/2019 v poznámce č. 28

⁴⁰ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 2850/2015, v poznámce č. 4

⁴¹ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 32 Odo 1143/2004, uveřejněný pod číslem 90/2006 Sbirky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní, dostupný na www.nsoud.cz [datum přístupu 3. 6. 2022]

na platné ex tunc, tedy od počátku. To vše v případě, že se od omezení započtení zákonem lze odchýlit, tj. že jde o dispozitivní právní normu omezující započtení pohledávek.

Není-li takové odchýlení dohodou možné, neboť zákon možnost započtení zjevně vylučuje (např. pohledávky na výživné pro nezletilého, na náhradu újmy na zdraví a mzdy, platu nebo odměny z pracovněprávního poměru), je tím vyjádřen mimořádný zájem na ochraně věřitele takové pohledávky. Ten se neplatnosti takového započtení dovolávat nemusí a v případě započtení na takovou pohledávku by šlo o právní jednání zdánlivé a tudíž nevyvolávající žádné právní účinky, a to i v případě, že by se strany na takovém započtení dohodly. Zdánlivé v tomto případě je nejenom jednostranné započtení, ale je zdánlivá rovněž i dohoda stran, která by se odchylovala od kogentní právní normy zakazující započtení. I z tohoto pravidla však existuje výjimka. Vylučuje-li zákon započtení například na pohledávku vzniklou z titulu náhrady za újmu na zdraví, lze na takovou pohledávku započítat pouze v případě, že pohledávka dlužníka za věřitelem, kterou by mělo být započteno, bude rovněž z titulu náhrady za újmu na zdraví.⁴²

Ke smyslu zákonného vyloučení započtení pohledávek se vyjádřil Nejvyšší soud ve svém rozsudku sp. zn. 32 Odo 1143/2004⁴³ tak, že jednostranné započtení je projevem vůle započítávající strany, při kterém na vůli strany, na jejíž pohledávku je započítáváno, není brán zřetel, proto je ochrana této strany, která se nemůže bránit, nutná. Ochrana spočívá v zákazu jednostranného započtení na pohledávky, u nichž je zájem na tom, aby byly splněny věřiteli fakticky, neboť následkem započtení by mohlo být zhoršení právního (ekonomického, sociálního) postavení věřitele takové pohledávky.

Komentář z roku 2019 k občanskému zákoníku vyloučení započtení ex lege dále rozvádí v tom smyslu, že pokud jde o pohledávku aktivně započítávanou, pak tato pohledávka může být pohledávkou uvedenou v ustanovení § 1988 OZ⁴⁴, ale nesmí být pohledávkou pasivně započítávanou, tedy takovou, na kterou má být započteno, a to vždy.⁴⁵

K tomu rovněž rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 1143/2004⁴⁶, který uvádí, že ochrana věřitele (tj. vyloučení započtení pohledávek zákonem) by pozbyla smyslu, kdyby vyloučení platilo i v případě, kdy je na posouzení tohoto chráněného věřitele, zda chce učinit

⁴² op. cit. - JÄGER, Marek. Zánik závazků započtením, v poznámce č. 1, str. 334-335

⁴³ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 1143/2004, v poznámce č. 41

⁴⁴ citace ust. § 1988 odst. 1 OZ v poznámce č. 10

⁴⁵ op. cit. - Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. komentář k OZ, v poznámce č. 26, str. 2135

⁴⁶ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 1143/2004, v poznámce č. 41

jednostranný zápočet svou pohledávkou, kterou je započtení zákonem vyloučeno, tj. aktivně ji započíst, nebo zda chce, aby jeho pohledávka zanikla splněním.

Započtení vzájemných pohledávek lze dohodou stran částečně vyloučit, zcela vyloučit či podmínit. V případě zákonného omezení započtení lze toto omezení rozšířit a v omezené míře rovněž zúžit. Pokud by obsahem dohody stran bylo vyloučení podmínky vzájemnosti či stejnorodosti, nesmí takové ujednání zasahovat do práv třetích osob (které nemají na takovou dohodu vliv) a navíc je otázkou, zda by ještě stále šlo o institut započtení nebo spíše o jiný typ právního jednání (např. *“inominátní vypořádávací systém s určitými prvky směnné smlouvy”*), pravděpodobně by však za použití analogie k aplikaci institutu započtení došlo.⁴⁷

Dalším omezením, od kterého se nelze odchýlit, a tedy takové započtení je nepřipustné, je započtení soukromoprávní pohledávky na pohledávku veřejnoprávní. Tak jako lze mezi sebou započíst soukromoprávní pohledávky, lze mezi sebou započíst veřejnoprávní pohledávky, ale jen je-li zde zvláštní právní předpis, který to umožňuje, je však vyloučeno započtení mezi veřejnoprávní a soukromoprávní pohledávkou.⁴⁸

K otázce omezení započtení mezi soukromoprávní a veřejnoprávní pohledávkou se vyjádřil Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 229/98⁴⁹ v tom smyslu, že vystupuje-li na jedné straně orgán veřejné moci, jenž autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech mu nepodřízených subjektů a tato rozhodnutí jsou státní mocí vynutitelná, když pro tento orgán platí zásada enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí, tedy že orgány veřejné moci mohou činit pouze to, co zákon stanoví (čl. 2 odst. 2 Listiny⁵⁰), zatímco na druhé straně vystupuje osoba soukromého práva, která na rozhodnutí orgánu veřejné moci nemá vliv a pro kterou platí zásada legální licence, tedy že každý může činit vše, co zákon nezakazuje (čl. 2 odst. 3 Listiny⁵¹), nemůže tak dojít k započtení pohledávek, když na jedné straně stojí soukromoprávní pohledávka a na straně druhé veřejnoprávní pohledávka. Osoba, o jejíchž právech a povinnostech je rozhodováno, není vůči orgánu veřejné moci v rovnoprávním postavení a je lhotejno, že započtení těchto pohledávek není výslovně zakázáno, ale zásadní je, že právní předpisy takovému započtení neznají.

⁴⁷ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1221

⁴⁸ op. cit. - Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. komentář k OZ, Svazek V., v poznámce č. 21, str. 495

⁴⁹ náleží Ústavního soudu České republiky ze dne 10. 11. 1998, sp. zn. I. ÚS 229/98, dostupný na www.usoud.cz [datum přístupu 2. 6. 2022]

⁵⁰ čl. 2 odst. 2 usnesení č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod - Státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.

⁵¹ čl. 2 odst. 3 usnesení č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod - Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.

2. Započtení pohledávek

Započtení (compensatio) patří mezi jiné způsoby zániku závazků, když základním (nejčastějším) způsobem zániku jakékoli pohledávky je a priori splnění.

Započtením zanikají vzájemné pohledávky věřitele a dlužníka v rozsahu, v jakém se kryjí, přičemž odpadá dvojí splnění pohledávek (aktivní i pasivní pohledávky). Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 119/2022⁵² nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 118/2016⁵³. Zánikem pohledávek započtením se zabýval Nejvyšší soud rovněž v usnesení sp. zn. 20 Cdo 3966/2019⁵⁴, kde uvedl, že jde o zúčtování (odpočet) vzájemných pohledávek, a to nejméně dvou, přičemž dojde k uspokojení (alespoň částečnému) stran závazkového vztahu, přičemž věřitel pasivně započítávané pohledávky získá hodnotu své pohledávky v podobě zproštění svého závazku a věřitel aktivně započítávané pohledávky započtením fakticky svou pohledávku vymůže nezávisle na vůli protistrany.

V předchozí kapitole byly přiblíženy předpoklady započtení, resp. co musí vzájemné pohledávky splňovat, aby jimi mohlo být započteno. V této kapitole bude rozebráno, jakým způsobem započtení uskutečnit, kdy k započtení dojde, s jakými účinky, a to i v případě, že dojde k postoupení pohledávky a jakým způsobem lze provést započtení u solidárních závazků.

2.1. Kompenzační projev

Existují-li dvě, případně více pohledávek, které splňují podmínky kompenzability (tedy jde o pohledávky vzájemné, jejichž plnění je stejného nebo zastupitelného druhu a jsou způsobilé k započtení, tj. jejich započtení není vyloučeno zákonem nebo dohodou), nedochází k započtení automaticky. K tomu, aby k započtení došlo, je zapotřebí kompenzačního projevu, tedy právního jednání, na základě kterého vzájemně započitatelné pohledávky v rozsahu, v jakém se kryjí, zaniknou. Bez tohoto právního jednání směřujícího k započtení pohledávky nezanikají, tj. trvají dál v rozsahu, v jakém na tyto pohledávky nebylo dlužníkem řádně plněno. Tímto kompenzačním projevem je předně dohoda stran, které mezi sebou pohledávky splňující podmínky kompenzability mají, druhou možností je jednostranné právní jednání věřitele

⁵² usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2022, sp. zn. 28 Cdo 119/2022, dostupné na www.nsoud.cz [datum přístupu 14. 9. 2022]

⁵³ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 5. 2016, sp. zn. 32 Cdo 118/2016, dostupný na www.nsoud.cz [datum přístupu 14. 9. 2022]

⁵⁴ usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 3966/2019 v poznámce č. 28

aktivně započítávané pohledávky vůči věřiteli pasivně započítávané pohledávky, tedy sdělení, že je učiněno jednostranné započtení.⁵⁵

Nezbytnost učinit právní jednání (kompenzační projev) směřující k započtení pohledávek, jako obligatorní podmínka kompenzability, vyplývá ze znění zákona, konkrétně z ustanovení § 1982 odst. 1 OZ, podle kterého „*dlužil-li si strany vzájemně plnění stejného druhu, může každá z nich prohlásit vůči druhé straně, že svoji pohledávku započítává proti pohledávce druhé strany.*“ Tedy má-li strana v úmyslu způsobit zánik svého závazku vůči věřiteli započtením své pohledávky, kterou vůči věřiteli jako svému dlužníku má, pak je nezbytné, aby k započtení došlo, aby vůči věřiteli prohlásil, že započtení činí. Neprohlásí-li, že svoji pohledávku proti pohledávce věřitele započítává, k započtení pohledávek nedojde a tyto trvají i nadále. Z uvedeného znění zákona také vyplývá, že jednostranné započtení započítávající strana učinit může („*může (...) prohlásit vůči druhé straně*“), nikoli že musí, jakmile její pohledávka splní podmínky kompenzability, je tedy čistě na její vůli, zda prohlášení o započtení vůči druhé straně učiní nebo nikoli, což logicky souvisí právě s tím, že jakmile se střetnou pohledávky vhodné k započtení, k započtení nedochází automaticky, ale je na vůli a chování stran, zda k započtení dojde.

Uvedené je rovněž podpořeno judikaturou Nejvyššího soudu České republiky, který se rovněž vyjádřil tak, že k započtení pohledávek nedojde automaticky ale až na základě kompenzačního projevu s tím, že z tohoto projevu musí být jasné, jaké pohledávky se mají započíst. Právní jednání směřující k započtení pohledávek může být buď jednostranné (*compensatio necessaria*) nebo dvoustranné (*compensatio voluntaria*). Srovnej rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 2850/2015⁵⁶, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 4160/2010⁵⁷, usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 119/2022⁵⁸, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 118/2016⁵⁹, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 1030/2004⁶⁰, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 947/2015⁶¹ nebo usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo

⁵⁵ op. cit. - Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. komentář k OZ, Svazek V., v poznámce č. 21, str. 495

⁵⁶ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 2850/2015 v poznámce č. 4

⁵⁷ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 33 Cdo 4160/2010, dostupný na www.nsoud.cz [datum přístupu 14. 9. 2022]

⁵⁸ usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 119/2022, v poznámce č. 52

⁵⁹ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 118/2016, v poznámce č. 53

⁶⁰ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 6. 2006, sp. zn. 32 Odo 1030/2004, dostupný na www.nsoud.cz [datum přístupu 14. 9. 2022]

⁶¹ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2016, sp. zn. 32 Cdo 947/2015, dostupný na www.nsoud.cz [datum přístupu 14. 9. 2022]

3966/2019⁶², kde je také mimo jiné uvedeno, že kompenzačnímu projevu musí předcházet okamžik, kdy se obě pohledávky staly způsobilými k započtení.

2.1.1. Forma kompenzačního projevu

Forma kompenzačního projevu není právními předpisy nijak stanovena, je tedy třeba vycházet z obecné úpravy právního jednání upraveného občanským zákoníkem, to znamená ze znění ustanovení § 564 OZ⁶³. Tedy je-li smlouva uzavřena ústně, kompenzační projev může mít rovněž ústní formu nebo může být učiněn písemně, jakožto formou přísnější. Je-li pro smlouvu zákonem vyžadována písemná forma, musí i kompenzační projev být učiněn přinejmenším písemně (vyloučeno tak je ústní prohlášení o započtení), případně mají-li strany mezi sebou uzavřenou dohodu, ve které jsou upraveny i podmínky případného započtení vzájemných pohledávek a je zde sjednáno, v jaké formě kompenzační projev být nesmí (případně je sjednáno, jaké podoby mít může), zároveň forma právního jednání není vyžadována zákonem, je možné učinit kompenzační projev jakýmkoli jiným způsobem, který tato dohoda stran nevyklučuje.⁶⁴

Obdobný výklad týkající se formy kompenzačního projevu podává i komentář nakladatelství C. H. Beck vydaný v roce 2019, který rovněž odkazuje na obecnou úpravu obsaženou v ustanovení § 564 OZ, tedy že ačkoli forma kompenzačního projevu není právními předpisy stanovena, představuje prohlášení věřitele aktivně započítávané pohledávky právní jednání, s nímž je spojena změna obsahu závazkového vztahu mezi osobami, které mezi sebou pohledávky způsobilé k započtení mají, když obsahem tohoto závazkového vztahu je pohledávka věřitele (pasivně započítávané pohledávky) za jeho dlužníkem (věřitele aktivně započítávané pohledávky), která má zaniknout, ať už částečně nebo zcela. Započtením tak dochází k zániku práva věřitele požadovat po dlužníkovi plnění, a to v rozsahu, v jakém pohledávka započtením zanikne. Rozumí-li se právním jednáním v intencích ustanovení § 564 OZ závazek, tedy povinnost dlužníka plnit na pohledávku věřitele, pak vznikl-li alespoň jeden z těchto závazků, resp. pohledávek, které mají mezi sebou být započteny, na základě právního jednání (zavázání se), pro které je zákonem stanovena písemná forma nebo si strany ujednaly, že změnu obsahu závazku lze přivodit písemnou formou, pak i kompenzační projev musí být

⁶² usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 3966/2019 v poznámce č. 28

⁶³ Podle ust. § 564 OZ vyžaduje-li zákon pro právní jednání určitou formu, lze obsah právního jednání změnit projevem vůle v téže nebo přísnější formě; vyžaduje-li tuto formu jen ujednání stran, lze obsah právního jednání změnit i v jiné formě, pokud to ujednání stran nevyklučuje.

⁶⁴ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1123

učiněn písemnou nebo přísnější formou (tj. např. písemnou formou s úředně ověřenými podpisy nebo formou veřejné listiny).⁶⁵

Jakmile dojde k prohlášení, že je učiněno započtení pohledávky, nelze toto prohlášení bez souhlasu druhé strany vzít zpět. I když toto pravidlo není v občanském zákoníku v souvislosti se započtením pohledávek explicitně vyjádřeno, komentář vychází z analogie k ustanovení § 2003 odst. 1 OZ⁶⁶, kdy strana oprávněná odstoupit od smlouvy nemůže své rozhodnutí sama zvrátit. Jinak řečeno nemůže sice svůj projev již jednou učiněný sama odvolat, ale bude-li s odvoláním kompenzačního projevu strana, na jejíž pohledávku má být započteno, souhlasit, k započtení pohledávek nedojde.⁶⁷

K formě kompenzačního projevu se opakovaně vyjadřoval Nejvyšší soud České republiky, z jehož rozhodnutí rovněž vyplývá, že forma tohoto projevu není zákonem explicitně stanovena a měla by tak stačit i ústní forma. Srovnej například usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 119/2022⁶⁸, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 4160/2010⁶⁹, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 118/2016⁷⁰ nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 947/2015⁷¹.

2.1.2. Jednostranné započtení

Jak již bylo řečeno, k započtení pohledávek může dojít, jsou-li splněny obligatorní podmínky kompenzability (vzájemnost pohledávek, stejnorodost, započtení není vyloučeno zákonem nebo dohodou a je učiněn kompenzační projev). U jednostranného započtení musí pohledávka, kterou má být započítáváno, splňovat ještě další podmínky, které pohledávka, na kterou má být započítáváno, splňovat nemusí, a to že aktivně započítávaná pohledávka musí být (jak uvádí ustanovení § 1982 OZ - *“k započtení lze přistoupit, jakmile straně vznikne právo požadovat uspokojení vlastní pohledávky”*) splatná, dále musí být určitá a jistá. Pasivně

⁶⁵ op. cit. - Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. komentář k OZ, v poznámce č. 26, str. 2135

⁶⁶ Podle ust. § 2003 odst. 1 OZ jakmile strana oprávněná odstoupit od smlouvy oznámí druhé straně, že od smlouvy odstupuje, nebo že na smlouvě setrvává, nemůže volbu již sama změnit.

⁶⁷ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1123

⁶⁸ usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 119/2022, v poznámce č. 52

⁶⁹ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 4160/2010 v poznámce č. 57

⁷⁰ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 118/2016 v poznámce č. 53

⁷¹ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 947/2015 v poznámce č. 61

započítávaná pohledávka podmínku splatnosti splnit nemusí, aby k jednostrannému započtení mohlo dojít.⁷²

Zato musí splňovat podmínku jistoty a určitosti, která s podmínkou splnitelnosti souvisí, neboť nelze plnit na závazek, který není jistý (nejistota spočívající především v existenci závazku) a určitý (musí být alespoň snadno určitelný), když má-li být započteno v konkrétní výši, pak musí být určitá/snadno určitelná i výše pasivně započítávané pohledávky, aby bylo možné určit, v jakém rozsahu vzájemné pohledávky započtením zaniknou.⁷³

Kompenzační projev musí být adresován věřiteli pasivně započítávané pohledávky, když z něj musí být jasné, jaké dvě pohledávky mají být vzájemně započteny. Aktivně i pasivně započítávaná pohledávka musí být přesně identifikována, jinak půjde o právní jednání neurčité a důsledkem bude jeho zdánlivost.⁷⁴

K požadavku splatnosti, určitosti a jistoty pohledávky blíže viz výklad v kapitole 1.1.3. Aktivní kompenzabilita. Pokud jde o formu jednostranného prohlášení týkajícího se započtení pohledávek, pak platí výklad výše týkající se kompenzačního projevu.

Kompenzační projev, který je jednostranným právním jednáním směřujícím k započtení pohledávek, musí být doručen věřiteli pasivně započítávané pohledávky (jednostranný zápočet je doručen ve chvíli, kdy se tento dostane do sféry dispozice věřitele). Na základě tohoto projevu dojde k zániku pohledávek, v rozsahu v jakém se kryjí, k okamžiku jejich střetu. K tomu srovnej rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 1030/2004⁷⁵. Obsah a účinnost takového projevu jsou na vůli druhé strany zcela nezávislé a výběr pohledávek, u kterých má k započtení dojít, je zcela na uvážení kompenzujícího, když k započtení dojde právě až následkem učinění tohoto jednostranného právního jednání. K tomu srovnej rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 1143/2004⁷⁶. Zároveň musí být z jednostranného kompenzačního projevu zřejmé, že jde o projev vůle směřující právě k započtení v něm jasně specifikovaných pohledávek. K tomu srovnej usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 3327/2007⁷⁷.

⁷² op. cit. - Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. komentář k OZ, Svazek V., v poznámce č. 21, str. 496

⁷³ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1147

⁷⁴ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1123

⁷⁵ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 1030/2004 v poznámce č. 60

⁷⁶ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 1143/2004 v poznámce č. 41

⁷⁷ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2009, sp. zn. 23 Cdo 3327/2007, dostupné na www.nsoud.cz [datum přístupu 20. 9. 2022]

2.1.3. Započtení dohodou

Hlavním principem soukromého práva, tedy i občanského zákoníku, je smluvní volnost stran, z čehož vyplývá (vyplývá to také ze znění ustanovení § 1991 OZ⁷⁸), že strany se mohou na započtení pohledávek dohodnout, a to navzdory zákazům, které platí při jednostranném započtení. Omezením, kterým se musí řídit nejenom jednostranné započtení ale i dohoda stran vždy, je zákaz započtení pohledávky na pohledávku na výživné pro nezletilého, který není plně svéprávný (§ 1988 odst. 1 OZ⁷⁹).⁸⁰

Dohoda stran, které si mezi sebou ujednaly, že touto dohodou dojde k započtení jejich vzájemných pohledávek, tedy k jejich zániku, je rovněž kompenzačním projevem. Na rozdíl od jednostranného započtení pohledávek nemusí pohledávky, k jejichž zániku dojde započtením na základě dohody strany, splňovat zvláštní podmínky kompenzability (splatnost, příp. splnitelnost u pasivně započítávané pohledávky, jistotu a určitost) a za určitých podmínek ani některé základní podmínky kompenzability (tj. započtení není vyloučeno zákonem nebo dohodou), vyjma zákazu zápočtu na výživné pro nezletilého, který není plně svéprávný (§ 1988 odst. 1 OZ⁸¹), jakožto na pasivně započítávanou pohledávku, když v tomto případě jde o absolutní zákaz a navzdory tomuto zakazu uzavřená dohoda o započtení by byla zdánlivá.

Podmínku vzájemnosti pohledávky nemusí splňovat zřejmě jen v případě, že nepůjde o dvoustrannou dohodu, ale do dohody bude zahrnuta i třetí osoba tak, aby stranami dohody byli nejen ti, kteří mají úmysl pohledávky započíst ale i ti, kterým svědčí právo na plnění z těchto pohledávek, jinak by došlo k zásahu do práv třetí osoby, tedy té, která je věřitelem započítávané pohledávky, ale úmysl způsobit zánik své pohledávky započtením a priori neprojevila, což nelze.

Nebudou-li pohledávky splňovat podmínku stejnorodosti předmětu plnění, k jejich zániku dojít může, avšak nepůjde o započtení pohledávek jako takové, ale nejčastěji půjde o prominutí dluhu, bude-li taková dohoda splňovat obecné požadavky právního jednání, resp. nebude neplatná z důvodů uvedených v ustanovení § 580 a násl. OZ (tj. dohoda se nepřičí dobrým mravům, neodporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje, není ujednáno

⁷⁸ Podle ust. § 1991 OZ zákaz započtení pohledávky prohlášením jedné ze stran nebrání stranám, aby si započtení ujednaly; k ujednání o započtení proti pohledávce výživného pro nezletilého, který není plně svéprávný, se však nepřihlíží.

⁷⁹ citace ust. § 1988 odst. 1 OZ v poznámce č. 10

⁸⁰ op. cit. - Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. komentář k OZ, Svazek V., v poznámce č. 21, str. 506

⁸¹ citace ust. § 1988 odst. 1 OZ v poznámce č. 10

plnění nemožné, dohoda není uzavřená osobou nesvéprávnou či s duševní poruchou, která ji činí neschopnou právně jednat). Totéž platí (že nepůjde o započtení pohledávek jako takové/typické) v případě, kdy pohledávky nebudou splňovat podmínku vzájemnosti při uzavření dohody, jíž budou účastny všechny zainteresované osoby.⁸²

Již několikrát bylo uvedeno, že vzájemnost pohledávek a stejnorodost jejich plnění představují obligatorní podmínky typické pro institut započtení pohledávek. Také již bylo zmíněno, že tyto obligatorní podmínky pohledávky při započtení dohodou splňovat nemusí, jde však o dohody nikoli typické pro institut započtení, ale o dohody, které se značně odchyľují a institut započtení pohledávek by se na ně vztahoval spíše s použitím analogie. V každém případě platí, že na podmínce vzájemnosti je nutno trvat nikoli ve vztahu k samotným pohledávkám (tj. že se dohodnou dvě smluvní strany, jenž mají mezi sebou dvě vzájemně započitatelné pohledávky a těmto stranám svědčí právo na jejich plnění), ale na smluvním základě, kdy účastníky dohody, kterou má k započtení dojít, musí být účastny všechny dotčené osoby, tedy osoby s úmyslem kompenzabilní pohledávky započíst i osoby, jimž svědčí právo na plnění z pohledávek, neboť se započtením musí souhlasit. Taková smlouva by spíše než smlouvou o započtení byla jakousi inominátní smlouvou, na kterou by se institut započtení mohl vztahovat jedině s použitím analogie. Blíže institutu započtení by pak byla smlouva o započtení v rámci koncernu, kdy by se podmínka vzájemnosti vztahovala na koncern jako celek a nikoli na jednotlivé subjekty.

O stejný případ půjde rovněž u podmínky stejnorodosti, kdy plnění není stejného druhu, ale půjde-li u jedné pohledávky o peněžité plnění a u druhé pohledávky o nepeněžité plnění, půjde opět spíše o inominátní smlouvu se znaky započtení, jsou-li splněny další podmínky typické pro započtení pohledávek (především vzájemnost jakožto obligatorní podmínka). Půjde-li o dvě nepeněžité plnění každé jiného druhu, pak taková dohoda vykazuje znaky dohody směnné. Každopádně na takové smlouvy bude dopadat institut započtení opět obvykle s použitím analogie.

Vykazují-li pohledávky vady v podobě nejistoty a neurčitosti, resp. pro jejich nejistotu nebo neurčitost je započtení pohledávek vyloučeno, pak je na vůli stran, aby tyto nedostatky v rámci dohody o započtení odstranily. Nejistá nebo neurčitá však nesmí být dohoda stran jako taková, tedy nesmí být nejisté nebo neurčité právní jednání, které představuje sama dohoda o započtení pohledávek, v tom případě by dohoda stran byla s odkazem na ustanovení § 553 odst.

⁸² op. cit. - Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. komentář k OZ, v poznámce č. 26, str. 2143-2144

1 OZ⁸³ zdánlivá. Příkladem může být náhrada škody, kterou vůči sobě navzájem strany mají a má-li tato škoda být hrazena v penězích, ale její výše není přesně vymezena, nepředstavuje tento nedostatek překážku, pro kterou by nebylo možné pohledávky započíst, když je jen na vůli stran, aby si mezi sebou tyto pohledávky vypořádaly.⁸⁴ Mohou si kupříkladu sjednat, že dohodou o započtení jejich vzájemných pohledávek zanikají jejich vzájemné nároky zcela.

Pokud jde o formu dohody stran o započtení pohledávek, pak platí výklad výše týkající se kompenzačního projevu.

2.1.4. Vady kompenzačního projevu

Obsahuje-li kompenzační projev podmínku nebo doložení času, pak se k takto učiněnému kompenzačnímu projevu nepřihlíží, zákaz učinit takto vadný kompenzační projev, který nevyvolá žádné účinky, vychází z ustanovení § 1983 OZ.⁸⁵

Šilhán je však trochu jiného názoru, dle něj odkládací podmínka nebo odložení účinnosti přípustné je, když dle něj není důvod, aby si toto strany nemohly ujednat. Nepřípustná však je podmínka rozvazovací, případně ujednání určující konec účinnosti, když tato ujednání by nevedla k trvalému zániku pohledávek stran. Taková dohoda by byla vnitřně rozporná, když na jednu stranu je vůli stran své pohledávky vypořádat započtením a na druhou stranu by si v dohodě v podstatě sjednaly, že toto započtení není definitivní a za určité podmínky nebo v určitém čase se vzájemné pohledávky obnoví, když sjednání takové dohody by postrádalo smysl, neboť by nakonec byl stav mezi stranami stejný jako před vzájemným započtením.⁸⁶

Zákaz podmínek a doložení času se týká především jednostranného započtení, když doložením času se rozumí určení počáteční doby (obdobně odkládací podmínka) nebo určení omezené doby (obdobně rozvazovací podmínka). Účinky započtení pohledávek jsou dány zákonem a tyto nelze jednostranně změnit, když platí, že dle ustanovení § 1982 odst. 2 OZ⁸⁷ nastávají účinky započtení zpětně k okamžiku, kdy se obě pohledávky staly způsobilými ke vzájemnému započtení. Obsahoval-li by jednostranný kompenzační projev takovou doložku,

⁸³ Podle ust. § 553 odst. 1 OZ o právní jednání nejde, nelze-li pro neurčitost nebo nesrozumitelnost zjistit jeho obsah ani výkladem.

⁸⁴ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 156-1157

⁸⁵ Podle ust. § 1983 OZ k prohlášení o započtení učiněném pod podmínkou nebo s doložením času se nepřihlíží.

⁸⁶ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1157

⁸⁷ Podle ust. § 1982 odst. 2 OZ se započtením obě pohledávky ruší v rozsahu, v jakém se vzájemně kryjí; nekryjí-li se zcela, započte se pohledávka obdobně jako při splnění. Tyto účinky nastávají k okamžiku, kdy se obě pohledávky staly způsobilými k započtení.

tedy určení času počátku či konce trvání započtení, šlo by o kompenzační projev zdánlivý, tedy by se k němu vůbec nepřihlíželo. Pokud by však bylo úmyslem započítávající strany určit počátek účinnosti kompenzačního projevu jako takového, pak ani takový projev není možný, když rozhodující je okamžik, kdy kompenzační projev došel druhé straně, tedy od tohoto okamžiku je kompenzační projev jako takový účinný, navíc takové jednání by vzhledem k účinkům započtení postrádalo smysl, když v každém případě účinky započtení nastávají zpětně k okamžiku, kdy se pohledávky k započtení staly způsobilými bez ohledu na to, kdy je kompenzační projev učiněn nebo kdy je v kompenzačním projevu vyjádřeno, kdy má dojít k účinnosti tohoto projevu. Určení pozdějšího okamžiku účinnosti kompenzačního projevu by mohlo mít význam pouze v případě, že by druhá strana chtěla provést rekompensaci (tj. započtení své další pohledávky vůči pohledávce, jenž je obsahem jednostranného kompenzačního projevu, započtením aktivně započítávaná pohledávka zanikne a rekompensací by došlo k započtení na již neexistující pohledávku⁸⁸) za předpokladu, že by účinky rekompensace nastaly dříve než účinky kompenzačního projevu. Takové jednání je však s ohledem na zákaz doložek času vyloučeno.

Textace ustanovení § 1983 OZ⁸⁹ rovněž vylučuje prohlášení učiněné pod podmínkou. Kompenzační projev obsahující rozvazovací podmínku by byl zatížen nejistotou, zda taková podmínka bude vůbec naplněna. V případě, že by k jejímu naplnění došlo, došlo by tak k zániku účinků započtení a pohledávky, které byly vzájemně započteny, by tak obživly a obnovil by se stav před tímto započtením, což odporuje smyslu institutu započtení pohledávek, když smyslem započtení pohledávek je, aby došlo k zániku pohledávek v rozsahu, v jakém se kryjí, trvale. U odkládací podmínky by bylo neúčelné text zákona vykládat jako kogentní zákaz a tedy s ní spojovat nicotnost kompenzačního projevu, pokud by splnění podmínky záviselo na adresátovi kompenzačního projevu a jeho postavení by nemohlo být ohroženo ani jednostranným započtením. Tím spíš, pokud by žádné ze stran odkládací podmínka nezpůsobila újmu. Za těchto podmínek odkládací podmínka neodporuje účelu a smyslu institutu započtení pohledávek a lze tak v tomto případě dovodit částečnou dispozitivitu tohoto ustanovení.⁹⁰

Další vadu kompenzačního projevu představuje nedostatečná konkretizace pohledávek, které mají být započteny (viz kapitola 2.1.2. Jednostranné započtení), dále je-li předmětem pasivně započítávaná pohledávka z titulu výživného pro nezletilého, který není plně svéprávný

⁸⁸ op. cit. - Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. komentář k OZ, Svazek V., v poznámce č. 21, str. 495 poslední odstavec

⁸⁹ citace ust. § 1983 OZ v poznámce č. 85

⁹⁰ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1133-1134

(viz kapitola 2.1.3. Započtení dohodou a ustanovení § 1988 odst. 1 OZ⁹¹ a § 1991 OZ⁹²)⁹³ a je-li kompenzační projev nejistý nebo neurčitý (viz kapitola 2.1.3. Započtení dohodou, ustanovení § 553 odst. 1 OZ⁹⁴ nebo třeba usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 119/2022⁹⁵). Důsledkem všech těchto vad je zdánlivost právního jednání, tedy k takovému právnímu jednání se vůbec nepřihlíží, a to ať už jde o jednostranné započtení nebo započtení dohodou.

Relativně neplatným pak bude kompenzační projev, jehož předmětem budou pohledávky, které neexistují nebo které nejsou způsobilé k započtení (započtení je vyloučeno OZ nebo dohodou stran). Absolutní neplatnost kompenzačního projevu způsobí započtení soukromoprávních a veřejnoprávních pohledávek navzájem, nebo pokud pohledávky nebudou způsobilé k započtení podle zvláštního zákona (vybraná ustanovení IZ, vybraná ustanovení o.s.ř., vybraná ustanovení ZVD a ustanovení § 1988 odst. 1 a § 1991 OZ).⁹⁶

K zákazu započtení pod podmínkou či s doložením času s tím, že dle právní úpravy se k jednostrannému započtení, učiněnému navzdory tomuto zákazu, nepřihlíží, srovnej například usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 1534/2018.⁹⁷

2.2. Okamžik započtení

Jak vyplývá ze znění ustanovení § 1982 odst. 2 OZ⁹⁸, okamžikem započtení je okamžik, kdy se obě pohledávky staly způsobilými k započtení. Podstatné tak není, kdy byl učiněn kompenzační projev, ale podstatný je okamžik, kdy se staly obě (případně všechny) pohledávky způsobilými k započtení, když ke kompenzačnímu projevu může dojít téměř kdykoli po tomto okamžiku, dochází tak k započtení pohledávek s účinky ex tunc. To platí u jednostranného započtení. U započtení dohodou je, v případě započtení pohledávek, které k započtení způsobilé nejsou, rozhodný okamžik účinnosti smlouvy o započtení pohledávek, když k tomuto okamžiku také dojde k samotnému započtení, případně může být rozhodující jiný okamžik, ke kterému k započtení dojde a tento je v dohodě určen. V dohodě rovněž může být sjednán jiný okamžik

⁹¹ citace ust. § 1988 odst. 1 OZ v poznámce č. 10

⁹² citace ust. § 1991 OZ v poznámce č. 78

⁹³ op. cit. - Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. komentář k OZ, v poznámce č. 26, str. 2135 odst. 17

⁹⁴ citace ust. § 553 odst. 1 OZ v poznámce č. 83

⁹⁵ usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 119/2022 v poznámce č. 52

⁹⁶ op. cit. - Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. komentář k OZ, v poznámce č. 26, str. 2135 odst. 18

⁹⁷ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2018, sp. zn. 33 Cdo 1534/2018, dostupné na www.nsoud.cz [datum přístupu 25. 9. 2022]

⁹⁸ citace ust. § 1982 odst. 2 OZ v poznámce č. 87

započtení i u pohledávek, které k započtení způsobilé jsou, když toto nijak neodporuje smyslu ani účelu zákona a takové ujednání je v souladu s principem smluvní volnosti, který občanský zákoník ovládá.

Okamžikem, kdy se obě pohledávky staly způsobilými k započtení, je okamžik, kdy obě (všechny) pohledávky splňují podmínky kompenzability, tj. tyto pohledávky existují, jsou vzájemné, plnění je stejného druhu, započtení není vyloučeno zákonem nebo dohodou, aktivně započítávaná pohledávka je splatná, jistá a určitá, pasivně započítávaná pohledávka je splatná nebo alespoň splnitelná. Vzhledem k tomu, že způsobilými k započtení musí být všechny vzájemně započítávané pohledávky, okamžikem započtení tak je moment, kdy tyto podmínky splní poslední z nich.

Aby mohlo k započtení dojít, musí pohledávky předpoklady započitatelnosti splňovat nepřetržitě od okamžiku, kdy se staly k započtení způsobilými, až do chvíle, kdy je kompenzační projev učiněn. Jakmile pohledávka ztratí svou způsobilost k započtení (postoupením, sjednáním změny druhu plnění), nemůže být tato zpětně obnovena. Stane-li se, že pohledávka ztratí svou způsobilost k započtení například postoupením (přestane tak být naplněna podmínka vzájemnosti) a následně je postoupena zpět na původního věřitele (podmínka vzájemnosti je opět splněna), nedojde k započtení pohledávek k původnímu okamžiku, tedy k okamžiku, kdy byly obě pohledávky způsobilé k započtení před postoupením jedné z nich, ale okamžikem, ke kterému dojde k započtení těchto pohledávek, je chvíle, kdy původní věřitel opět (nově) nabyl postoupenou pohledávku.⁹⁹

Jak již bylo řečeno, pro okamžik započtení je podstatné, kdy se pohledávky staly způsobilými k započtení. Nejčastěji bude podmínkou, která bude u pohledávek splněna nejpozději, splatnost, případně u pasivně započítávané pohledávky splnitelnost, když bude-li pasivně započítávaná pohledávka alespoň splnitelná (tj. není splatná, ale je možné plnit, typicky u faktur, kdy tato dojde dlužníkovi a od této chvíle může dlužník na fakturu plnit a zároveň tato ještě nemusí být splatná) a splatnost aktivně započítávané pohledávky nastane později, bude okamžikem, ke kterému dojde k započtení, půlnoc posledního dne splatnosti aktivně započítávané pohledávky. V případě, kdy bude aktivně započítávaná pohledávka splatná a pasivně započítávaná pohledávka se stane splnitelnou později, pak okamžikem, ke kterému dojde k započtení, bude počátek dne, ve kterém se tato pohledávka stala splnitelnou. Uvedené

⁹⁹ op. cit. - Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. komentář k OZ, v poznámce č. 26, str. 2136-2137

vyplývá z ustanovení § 601 odst. 1 OZ¹⁰⁰. Nesjednají-li si strany dohody okamžik, ke kterému má k zániku vzájemných pohledávek dojít, pak okamžikem zániku je střet těchto pohledávek (u pohledávek k započtení způsobilých).

Lze tak shrnout, že nejčastěji bude okamžikem započtení pohledávek splatnost aktivně započítávané pohledávky, případně splnitelnost pasivně započítávané pohledávky, dále naplnění podmínky vzájemnosti pohledávek (například při postoupení pohledávky), naplnění podmínky stejnorodosti (původně byl u každé pohledávky určen jiný druh plnění a následně došlo ke změně), případně bude naplněn jiný předpoklad, který započtení pohledávek podmiňuje. K započtení tak dojde v okamžiku, ve kterém dojde k naplnění posledního předpokladu započtení.

Dojde-li k započtení pohledávek dohodou, pak okamžikem, ke kterému k započtení dojde, bude buď okamžik účinnosti dohody o započtení (obvykle u pohledávek, které nejsou k započtení způsobilé) nebo okamžik (případně pravidla k určení takového okamžiku), který si strany v dohodě sjednají.¹⁰¹

Uvedené podporuje i judikatura Nejvyššího soudu. K okamžiku zániku, kterým je chvíle střetu pohledávek, které splnily všechny předpoklady kompenzability, resp. chvíle, kdy byly splněny u poslední z nich, srovnej například rozsudek ze dne 23. 5. 2017, sp. zn. 33 Cdo 1156/2016¹⁰², rozsudek sp. zn. 32 Cdo 118/2016¹⁰³, rozsudek sp. zn. 33 Cdo 4160/2010¹⁰⁴, usnesení sp. zn. 20 Cdo 5443/2015¹⁰⁵, rozsudek sp. zn. 32 Odo 1030/2004¹⁰⁶ nebo usnesení sp. zn. 20 Cdo 3966/2019¹⁰⁷. K okamžiku zániku splatné pohledávky započtené na nesplatnou pohledávku srovnej rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 2850/2015¹⁰⁸.

¹⁰⁰ Podle ust. § 601 odst. 1 OZ nabývá-li se právo nebo vzniká-li povinnost v určitý den, nabude se nebo vznikne počátkem toho dne; zaniká-li právo nebo povinnost v určitý den, zanikne koncem toho dne.

¹⁰¹ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1125-1127

¹⁰² rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 1156/2016 v poznámce č. 5

¹⁰³ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 118/2016 v poznámce č. 53

¹⁰⁴ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 4160/2010 v poznámce č. 57

¹⁰⁵ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 7. 2016, sp. zn. 20 Cdo 5443/2015, dostupné na www.nsoudu.cz [datum přístupu 15. 9. 2022]

¹⁰⁶ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 1030/2004 v poznámce č. 60

¹⁰⁷ usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 3966/2019 v poznámce č. 28

¹⁰⁸ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 2850/2015 v poznámce č. 4

2.3. Účinky započtení

V ustanovení § 1982 odst. 2 OZ je uvedeno, že *“se obě pohledávky ruší v rozsahu, v jakém se vzájemně kryjí”*, tedy základním účinkem započtení pohledávek je zánik vzájemných pohledávek k započtení určených v rozsahu, v jakém se kryjí. Vzhledem k dispozitivnosti tohoto ustanovení je možné, aby v případě jednostranného započtení započítávající určil jinou výši, která má započtením zaniknout nebo v případě dohody o započtení si strany mohou toto mezi sebou sjednat, v tom případě ani jedna z pohledávek nezanikne zcela ale každá pouze částečně. Není-li výše, která má započtením pohledávek zaniknout, určena, ať už jednostranným prohlášením o započtení u jednostranného započtení nebo dohodou stran, pak pohledávky zaniknou v maximálním možném rozsahu, tj. pohledávka nižší hodnoty zanikne zcela a pohledávka s vyšší hodnotou ve své části, ve které převyšuje pohledávku nižší, existuje dál a dlužník je povinen na tuto pohledávku co do jejího zůstatku plnit.

Jak vyplývá z téhož ustanovení z věty za středníkem, *“nekryjí-li se zcela, započte se pohledávka obdobně jako při splnění.”*, což za použití ustanovení § 1932 OZ¹⁰⁹ znamená, není-li stanoveno jinak (jednostranným prohlášením či dohodou), že je-li aktivně započítávaná pohledávka v nižší výši než pohledávka, na kterou je započítáváno, pak aktivně započítávaná pohledávka zanikne zcela a zápočet její výše bude proveden nejdříve na náklady, poté na úroky a až nakonec na jistinu, bude-li věřitelem pasivně započítávané pohledávky spotřebitel, pak se započtení provede nejdříve na náklady, následně na jistinu a nakonec na úroky.¹¹⁰

Při započtení pohledávek dochází k zániku pohledávek, avšak ne vždy dochází k zániku závazkových vztahů, na základě kterých pohledávky vznikly, to znamená, že vznikl-li závazkový vztah na základě kupní smlouvy, přičemž zápočet je proveden na kupní cenu, povinnost dodat zboží, které bylo předmětem kupní smlouvy, trvá dál. Co však při započtení spolu s pohledávkou zaniká, jsou akcesorické závazky, tedy závazky, které jsou se zanikající pohledávkou existenčně spojeny, obvykle půjde například o zástavní právo, dále zaniká příslušenství, tedy nerostou úroky, ať už smluvní či z prodlení.¹¹¹

¹⁰⁹ Podle ust. § 1932 odst. 1 OZ má-li dlužník plnit na jistinu, úroky a náklady spojené s uplatněním pohledávky, započte se plnění nejprve na náklady již určené, pak na úroky z prodlení, poté na úroky a nakonec na jistinu, ledaže dlužník projeví při plnění jinou vůli a věřitel s tím souhlasí. Podle odst. 2 téhož ustanovení je-li dlužníkem spotřebitel, který je v prodlení s plněním dluhu, započte se plnění nejprve na náklady již určené, pak na jistinu pohledávky, poté na úroky a nakonec na úroky z prodlení.

¹¹⁰ op. cit. - Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. komentář k OZ, v poznámce č. 26, str. 2136

¹¹¹ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1125

Jak již bylo řečeno, k zániku pohledávek při započtení dochází s účinky *ex tunc*, tedy zpětně k okamžiku, kdy se pohledávky střetly. Dalším účinkem započtení pohledávek je zánik jejich příslušenství ke stejnému okamžiku. Tedy je-li dlužník s plněním v prodlení a dojde k započtení pohledávek, přičemž druhá pohledávka určená k započtení se stala způsobilou tím, že se stala splatnou ve stejný okamžik, kdy se stala splatnou pohledávka první, dojde automaticky k zániku veškerého příslušenství, které během prodlení vzniklo. Pokud však se druhá pohledávka stala způsobilá k započtení až v průběhu prodlení, pak příslušenství vzniklé zaniká až od okamžiku střetu těchto dvou pohledávek, jinak řečeno příslušenství vzniklé od splatnosti pohledávky do střetu obou pohledávek nezaniká a dlužník je povinen je uhradit. Stejný princip platí i v případě, že se pohledávky nekryjí zcela, tedy dojde-li započtením k zániku pouze části jistiny pohledávky, pak nezaniká příslušenství zcela ale pouze v poměrné části, jinak řečeno, zanikl-li dluh započtením pohledávek co do výše 70%, pak i příslušenství, na které se účinky započtení vztahují, zanikne z 70%.

Příslušenstvím pohledávky, které sdílí její osud, jsou úroky, úroky z prodlení a náklady spojené s jejím uplatněním (viz ustanovení § 513 OZ¹¹²), příslušenstvím však není smluvní pokuta a náhrada škody. Jakmile tyto jednou vzniknou, stanou se okamžikem svého vzniku na pohledávce nezávislými a účinky započtení se na ně nevztahují. Stejně tak se účinky započtení nevztahují na situaci, kdy bylo na úroky, jakožto příslušenství pohledávky, již plněno a až následně byl učiněn kompenzační projev, a to z toho důvodu, že plněním na úroky tyto zanikají (co do výše na kterou bylo plněno), tedy ve chvíli, kdy je kompenzační projev učiněn, již neexistují a započtení na neexistující pohledávky provést nelze (jedním z obligatorních předpokladů započtení je existence pohledávek, kterými a na které má být započteno).¹¹³

2.3.1. Zneužití účinků započtení

Účinky započtení je možné také zneužít. Není-li v kompenzačním projevu určeno jinak, dojde k započtení obdobně jako při splnění, tedy aktivně započítávanou pohledávkou se započte nejdříve na náklady, poté na úroky a až nakonec na jistinu, případně nejdříve na náklady, pak na jistinu a nakonec na úroky (viz ustanovení § 1932 OZ¹¹⁴). Vzhledem k tomu, že započítávající strana si může určit, na kterou část svého závazku chce pohledávku započíst, může nastat situace, kdy započítávající určí, že chce v první řadě započíst na jistinu, v tom

¹¹² Podle ust. § 513 OZ příslušenstvím pohledávky jsou úroky, úroky z prodlení a náklady spojené s jejím uplatněním.

¹¹³ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1127

¹¹⁴ citace ust. § 1932 OZ v poznámce č. 109

případě veškeré příslušenství vzniklé od okamžiku střetu pohledávek bez dalšího zaniká spolu s jistinou (zanikne-li započtením celá jistina, pak zaniká celé příslušenství, zanikne-li pouze část jistiny, zanikne tomu odpovídající část příslušenství). Dlužník tak není povinen hradit příslušenství (případně jeho část), které by byl povinen uhradit v případě splnění nebo nebyl-li by způsob (pořadí) započtení v kompenzačním projevu určen. Pokud jsou v prodlení s plněním obě strany, pak strana, která učiní kompenzační projev jako první, může určit, že svou pohledávku, která se skládá z jistiny a úroků, započítává na jistinu svého závazku, čímž se zproští povinnosti hradit příslušenství, které od okamžiku střetnutí pohledávek vzniklo.¹¹⁵

Pro názornost uvedu příklady:

- Podnikatel A (dále jen “PA”) má za podnikatelem B (dále jen “PB”) pohledávku ve výši 100 000 Kč s tím, že je sjednán úrok z prodlení ve výši 0,5% z dlužné částky za každý den prodlení. Pohledávka byla splatná dne 31. března 2020.
- PB má za PA pohledávku ve výši 50 000 Kč s tím, že je sjednán úrok z prodlení ve výši 0,5% z dlužné částky za každý den prodlení. Pohledávka byla splatná rovněž dne 31. března 2020.
- Pro účely příkladu uvažujme, že smluvní úrok je jediné příslušenství.
- PB učiní dne 17. října 2020 vůči PA jednostranné započtení. V tento den jsou oba subjekty se svými závazky v prodlení 200 dnů, když oba závazky byly splatné v tentýž den. PA tak má dne 17. října 2020 pohledávku vůči PB ve výši 100 000 Kč (jistina) a úroky ve výši 100 000 Kč (0,5% denně z částky 100 000 Kč, tj. 500 Kč/den x 200 dní) a PB má pohledávku vůči PA ve výši 50 000 Kč (jistina) a úroky ve výši 50 000 Kč (0,5% denně z částky 50 000 Kč, tj. 250 Kč/den x 200 dní). Obě pohledávky splňují všechny předpoklady kompenzability (existence, vzájemnost, stejnorodost, jsou jisté, určité a splatné, započtení není vyloučeno zákonem ani smluvně, je dodržena i forma kompenzačního projevu).

Příklad 1): V kompenzačním projevu (který je bezvadný viz kapitola 2.1.1. Forma kompenzačního projevu, kapitola 2.1.2. Jednostranné započtení a kapitola 2.1.4. Vady kompenzačního projevu) je uvedeno, že PB má za PA pohledávku v celkové výši 100 000 Kč (jistina včetně smluvního úroku ke dni učinění kompenzačního projevu) a tuto pohledávku započítává proti pohledávce, kterou má PA vůči PB, není však určeno, na kterou část pohledávky je zápočet učiněn. V tom případě dojde k započtení obdobně jako při splnění, tedy

¹¹⁵ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1128

celá pohledávka (jistina i s úroky) PB bude započtena nejprve na úroky (100 000 Kč) pohledávky PA, které tímto zaniknou a zanikne celá pohledávka PB za PA, jistina ve výši 100 000 Kč existuje dál a PB je i nadále povinen na tuto plnit.

Příklad 2): V kompenzačním projevu je uvedeno, že PB celou svou pohledávku za PA započítává na jistinu pohledávky ve výši 100 000 Kč, kterou má PA vůči PB. V takovém případě zanikne zcela jistina pohledávky PA neboť její výše se rovná pohledávce PB (jistina včetně úroků) započtené na pohledávku PA s tím, že úroky z pohledávky PA jakožto její příslušenství, které ode dne střetu pohledávek, tj. ode dne 31. března 2020, kdy se obě pohledávky staly splatnými (střetly se), až do dne účinků kompenzačního projevu, tj. do dne 17. října 2020, vznikly, zanikají bez dalšího spolu s jistinou. PB tak získá tím, že se zproští povinnosti nejen platit jistinu ale také příslušenství.

- Změníme zadání tak, že PB má vůči PA pohledávku ve výši ne 50 000 Kč ale také 100 000 Kč, v ostatním zůstává zadání nezměněné.

Příklad 1): Kompenzační projev neobsahuje určení, na jakou část pohledávky PA má být započteno. Dojde tak k započtení pohledávky PB nejprve na úroky pohledávky PA a poté na jistinu, jelikož se pohledávka PB včetně úroků rovná pohledávce PA včetně úroků, zaniknou tak obě pohledávky zcela. Pokud by výše pohledávky PB (jistina včetně úroků) byla nižší, například 140 000 Kč, bude 100 000 Kč započteno na úroky, které činí 100 000 Kč a 40 000 Kč bude započteno na jistinu, PB tak bude povinen uhradit zbývající část jistiny ve výši 60 000 Kč.

Příklad 2): V kompenzačním projevu je uvedeno, že PB nezapočítává celou svou pohledávku vůči PA, ale započítává pouze část ve výši 100 000 Kč, která představuje úroky a zároveň je určeno, že tato část pohledávky má být započtena nejprve na jistinu pohledávky, kterou má PA vůči PB. Tím pohledávka PA vůči PB zanikne zcela, a to včetně vzniklých úroků, když tyto zanikají spolu s jistinou. PB tak získá tím, že se zproští povinností uhradit jistinu, úroky a zůstane mu část pohledávky vůči PA představující jistinu, na kterou je PA i nadále povinen plnit.

- Změníme zadání dále tak, že splatnost pohledávky PA vůči PB zůstává dne 31. března 2020 ale splatnost pohledávky PB vůči PA nastane až 30. dubna 2020, pak ke dni, kdy byl učiněn kompenzační projev, tj. ke dni 17. října 2020, se pohledávka PA skládá z jistiny ve výši

100 000 Kč a z úroků ve výši 100 000 Kč a pohledávka PB se skládá z jistiny 100 000 Kč a z úroků ve výši 85 000 Kč (500 Kč/den x 170 dnů prodlení).

Příklad 1): Určí-li PB v kompenzačním projevu, že započítává částečně svou pohledávku, a to co do výše 100 000 Kč skládající se z úroků ve výši 85 000 Kč a jistiny ve výši 15 000 Kč, a to tak, že nejprve bude započteno na jistinu, pak sice zanikne jistina pohledávky PA a s ní i úroky ale pouze úroky vzniklé ode dne 30. dubna 2020, když v tento den došlo ke střetnutí pohledávek, tento den je tak okamžikem, se kterým jsou spojeny účinky započtení pohledávek, úroky vzniklé od 1. dubna do 29. dubna 2020 bude PB povinen uhradit, neboť tyto vznikly před okamžikem započtení a účinek započtení se tak na ně nevztahuje. PA bude povinen uhradit zbývající část pohledávky, kterou za ním PB má, tj. zbývající část jistiny ve výši 85 000 Kč, která nebyla předmětem započtení.

Příklad 2): Určí-li PB v kompenzačním projevu, že započítává částečně svou pohledávku, a to co do výše 85 000 Kč představující úroky, a to tak, že nejprve bude započteno na jistinu, pak zanikne 85% jistiny a s ní 85% úroků. PB tak bude i nadále povinen uhradit zbývající část jistiny ve výši 15 000 Kč a úroky od 29. dubna 2020 vypočtené z částky 15 000 Kč, úroky vzniklé od 1. do 29. dubna 2020 zůstávají vypočteny z původní výše jistiny.

Institutu započtení však mohou využít i další subjekty, a to v případě, dojde-li k postoupení části pohledávky představující úroky. Ten, jemuž zůstala jistina, tuto započte s určením, že započítává nejprve na jistinu, čímž zaniknou úroky, které by byl povinen uhradit, a ten, jemuž byla část pohledávky postoupena, tuto rovněž započte na jistinu svého dluhu s určením, že započítává nejprve na jistinu, čímž se zprostí povinnosti hradit úroky.¹¹⁶

Další otázkou je, nekryjí-li se započítávané pohledávky zcela a aktivně započítávaná pohledávka je vyšší než pasivně započítávaná pohledávka, jakým způsobem má být započteno. Je-li aktivně započítávaná pohledávka celá tvořena jistinou, pak problém nevzniká, zanikne část jistiny a zůstatek je dlužník povinen uhradit. Pokud však se aktivně započítávaná pohledávka skládá z jistiny a příslušenství, pak musí být v kompenzačním projevu jasně uvedeno, kterou částí pohledávky započítávající započtení provádí (například zda celou jistinou a částí úroků nebo celými úroky a částí jistiny), v opačném případě půjde o neurčité právní jednání, které je ve smyslu ustanovení § 553 odst. 1 OZ¹¹⁷ zdánlivé. Obdobný princip platí i v případě, kdy

¹¹⁶ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1128 (příklady jsou nikoli vyčerpávajícím vyjádřením výkladu v komentáři)

¹¹⁷ citace ust. § 553 odst. 1 OZ v poznámce č. 83

započítávající započítává několik svých pohledávek, jejichž součet převyšuje pasivně započítávanou pohledávku (součet pasivně započítávaných pohledávek). K tomu srovnej usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 4358/2016¹¹⁸ nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 2196/2016.¹¹⁹

2.4. Solidární závazky

Mezi základní předpoklady započtení patří existence alespoň dvou vzájemných pohledávek, jinak řečeno na jedné straně je věřitel, který má za dlužníkem pohledávku a na straně druhé stojí tentýž dlužník, který má pohledávku za svým věřitelem. Může však dojít k situaci, kdy na jedné nebo druhé straně bude existovat pluralita těchto subjektů, tedy buď bude více věřitelů, kteří mají společnou pohledávku za dlužníkem (aktivní solidarita) nebo více dlužníků, kteří mají společný dluh za jedním věřitelem (pasivní solidarita), případně mnohost subjektů bude na obou stranách.

V takových případech platí, jde-li o solidární dlužníky, že věřitel může žádat plnění jak po kterémkoli z nich, tak i po všech a každý ze spoludlužníků je povinen uhradit celý dluh s tím, že v rozsahu, v jakém je jedním dlužníkem plněno, pohledávka věřitele zaniká i vůči ostatním spoludlužníkům. Obdobný princip platí i v případě solidárních věřitelů, kdy dlužník může plnit kterémukoli z nich (do doby, než některý z věřitelů vykoná právo předstihu dle ustanovení § 1877 OZ¹²⁰, v takovém případě dlužník může plnit pouze tomuto věřiteli) a v rozsahu, v jakém některému z nich plnil, se poníže pohledávka, kterou vůči dlužníku věřitelé společně mají.

Mezi solidárními dlužníky navzájem však fungují jiná pravidla. Uhradil-li některý ze spoludlužníků více, než připadá na jeho podíl na společném dluhu (není-li stanoveno jinak, jsou podíly dlužníků na společném dluhu stejné, viz ustanovení § 1122 odst. 3 OZ¹²¹ ve spojení s §

¹¹⁸ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2017, sp. zn. 33 Cdo 4358/2016, dostupné na www.nsoud.cz [datum přístupu 21. 9. 2022]

¹¹⁹ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2016, sp. zn. 32 Cdo 2196/2016, dostupný na www.nsoud.cz [datum přístupu 21. 9. 2022]

¹²⁰ Podle ust. § 1877 OZ je-li dlužník zavázán plnit několika věřitelům oprávněným vůči němu společně a nerozdílně, může kterýkoli z nich žádat celé plnění. Dlužník splní v celém rozsahu tomu, kdo o plnění požádal první.

¹²¹ Podle ust. § 1122 odst. 3 OZ se má za to, že podíly jsou stejné.

1868 odst. 1 OZ¹²²), má právo po ostatních požadovat plnění v rozsahu, v jakém plnil sám nad rámec svého podílu na společném dluhu¹²³.

K uvedenému srovnej například rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 856/2012¹²⁴, ve kterém je rozebrán vztah mezi věřitelem a dlužníky a dlužníky navzájem, tedy že věřitel může žádat plnění jak po kterémkoli z dlužníků celé, tak i částečné, po každém z dlužníků může rovněž požadovat jinou částku s tím, že dohodou mezi dlužníky o jejich vzájemném poměru ke společnému dluhu věřitel není vázán. V rozsahu, v jaké některý z dlužníků plnil, zaniká i povinnost dlužníků ostatních.

Tato pravidla platí obdobně při zániku pohledávek započtením.¹²⁵

Ustanovení § 1984 odst. 1 OZ¹²⁶ upravuje pasivní solidaritu při započtení pohledávek, resp. omezení při započtení společného dluhu spoludlužníků. Dlužníci, kteří mají společný dluh vůči věřiteli, jenž mají plnit společně a nerozdílně, mohou na svůj dluh (tj. na pasivně započítávanou pohledávku věřitele) započíst své pohledávky vůči věřiteli s tím, že každý dlužník může svoji pohledávku vůči věřiteli započíst bez omezení. Dlužník může vůči věřiteli rovněž započíst pohledávku jiného spoludlužníka, nikoli však bez omezení. Jde o výjimku ze zásady vzájemnosti pohledávek, u které platí, že dlužník může započíst pohledávku spoludlužníka, kterou má vůči společnému věřiteli, pouze do výše, která odpovídá podílu na společném dluhu, jinak řečeno se dlužník může zbavit společného dluhu, případně jej snížit tak, že započte svoji pohledávku a/nebo pohledávku spoludlužníka s tím, že výše spoludlužnickovy pohledávky, kterou může dlužník započíst, je omezena rozsahem, v jakém dlužník může po spoludlužníkovi požadovat plnění v rámci regresi¹²⁷. K započtení může dojít kdykoli od okamžiku, kdy se pohledávky střetly (viz kapitola 2.2. Okamžik započtení).¹²⁸

¹²² Podle ust. § 1868 odst. 1 OZ zaváže-li se několik dlužníků k témuž plnění, nebo zaváže-li se dlužník několika věřitelům k témuž plnění, spravují se společný dluh i společná pohledávka podle zásad o spoluvlastnictví.

¹²³ Podle ust. § 1876 odst. 2 věta první OZ vyrovnal-li spoludlužník více, než činí jeho podíl, náleží od ostatních spoludlužníků náhrada.

¹²⁴ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2013, sp. zn. 33 Cdo 856/2012, dostupný na www.nsoud.cz [datum přístupu 25. 9. 2022]

¹²⁵ op. cit. - Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. komentář k OZ, Svazek V., v poznámce č. 21, str. 498-499

¹²⁶ Podle ust. § 1984 odst. 1 OZ dluží-li dlužník společně a nerozdílně s jinými, může proti věřiteli započíst pohledávku svého spoludlužníka jen do výše podílu spoludlužníka na společném dluhu.

¹²⁷ citace ust. § 1876 odst. 2 věta první OZ v poznámce č. 123

¹²⁸ op. cit. - Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. komentář k OZ, v poznámce č. 26, str. 2138 a Šilhán J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1136

K vzájemnému vztahu mezi dlužníky ohledně podílu na společném dluhu srovnej opět rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 856/2012¹²⁹, který mimo jiné uvádí také to, že pokud bylo plněno ve splátkách, může dlužník požadovat náhradu od ostatních spoludlužníků za každou splátku zvlášť.

Uvedené se dle mého názoru dá vztáhnout rovněž na započtení. Započtel-li dlužník na pohledávku věřitele svou pohledávku za věřitelem a tato je v nižší výši, tedy pohledávka věřitele nezanikne zcela, může požadovat po spoludlužnících plnění v rámci regresu v poměru, v jakém nárok věřitele zanikl. Započtel-li dlužník další svou pohledávku za věřitelem, může opět žádat náhradu od spoludlužníků. Nemusí čekat, až celý jejich dluh zanikne, ale může žádat náhradu po každém započtení.

Jestliže platí, že podíly dlužníků na společném dluhu jsou stejné¹³⁰, problém nastává v okamžiku, kdy to tak nebude, tedy že každý z dlužníků se na společném dluhu podílí v jiném poměru. V takovém případě musí dlužník, který započtení provádí, prokázat, že pohledávka spoludlužníka, kterou je aktivně započítáváno, je započítávána právě v takovém rozsahu, v jakém se spoludlužník na společném dluhu podílí, případně v rozsahu nižším. Není možné, aby dlužník aktivně započtel pohledávku spoludlužníka v rozsahu vyšším.

Pokud by ale pohledávka spoludlužníka byla zároveň pohledávkou započítávajícího dlužníka, tedy šlo by o jejich solidární pohledávku, může započítávající tuto pohledávku vůči věřiteli započíst bez omezení, tj. bez ohledu na podíly dlužníků na společném dluhu.¹³¹

Ustanovení § 1984 odst. 2 OZ¹³² upravuje aktivní solidaritu při započtení pohledávek, resp. omezení při započtení na společnou pohledávku spoluvěřitelů. Toto omezení spočívá v rozsahu, v jakém může dlužník svou pohledávku za některým ze spoluvěřitelů započíst na pohledávku, kterou vůči němu spoluvěřitelé mají. Má-li dlužník pohledávku za některým ze spoluvěřitelů, může tuto svou pohledávku za tímto spoluvěřitelem započíst na pohledávku, kterou spoluvěřitelé mají za dlužníkem, pouze v rozsahu, který odpovídá vnitřnímu podílu věřitele na společné pohledávce za dlužníkem.¹³³

¹²⁹ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 856/2012 v poznámce č. 124

¹³⁰ Podle ust. § 1875 OZ se má za to, že podíly na dluhu u všech spoludlužníků jsou v jejich vzájemném poměru stejné.

¹³¹ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1136

¹³² Podle ust. § 1984 odst. 2 OZ dlužník věřitelů oprávněných společně a nerozdílně může vůči některému ze spoluvěřitelů započíst to, co mu spoluvěřitel dluží, jen do výše jeho podílu na společné pohledávce.

¹³³ op. cit. - Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. komentář k OZ, v poznámce č. 26, str. 2138

Totéž platí, má-li dlužník pohledávky za více spoluvěřiteli, tj. pohledávku A za věřitelem A může dlužník započíst na svůj závazek vůči věřitelům A, B, C, ale jen do výše podílu věřitele A na společné pohledávce vůči dlužníku, tj. do výše $\frac{1}{3}$ svého dluhu vůči solidárním věřitelům, stejně tak pohledávku B za věřitelem B může dlužník započíst opět jen do výše jeho podílu na společné pohledávce spoluvěřitelů za dlužníkem, tj. do výše $\frac{1}{3}$.

Komplikace může nastat, vykonal-li některý z věřitelů právo předstihu (věřitel bude po dlužníku požadovat, aby dlužník splnil celý dluh jemu). V takovém případě stále platí, že dlužník může vůči tomuto věřiteli, resp. na svůj dluh, započíst svou vzájemnou pohledávku, a to pouze do výše podílu věřitele na společné pohledávce za dlužníkem. Ve zbytku by dlužník byl povinen závazek splnit. Věřitel však na sebe právem předstihu koncentruje pouze vymahatelnost pohledávky, pohledávka vůči ostatním věřitelům nezaniká, a jelikož ustanovení § 1984 odst. 2 OZ nerozlišuje započtení před a po vykonání předstihu, jsou možné dvě teorie týkající se započtení pohledávek.

První možností je, že dlužník vzájemné pohledávky, které vůči ostatním věřitelům má, nebude moci po vykonání práva předstihu započíst. U pasivně započítávané pohledávky (kterou zde je pohledávka spoluvěřitelů za dlužníkem) ale není rozhodující vymahatelnost nýbrž splnitelnost pohledávky, avšak vykonáním práva předstihu dlužník již není oprávněn ostatním věřitelům plnit, čímž zanikl obligatorní předpoklad splnitelnosti u pasivně započítávané pohledávky, tudíž započtení není možné.

Druhou možností je, že právo dlužníka vykonat započtení svých vzájemných pohledávek vůči ostatním věřitelům (do výše jejich podílu na společné pohledávce) nadále trvá, když před vykonáním předstihu vzájemné pohledávky způsobilé k započtení byly a jednostranným právní jednáním (vykonáním práva předstihu) nelze do práv jednou nabytých již zasáhnout. Jestliže při započtení je možné započíst vzájemnou pohledávku pouze do výše podílu věřitele na společné pohledávce vůči dlužníku, institut započtení započtení před a po vykonání práva předstihu nezná a splnění takové podílové limity nemá, pak právní úprava oba instituty zřejmě vnímá odlišně, tedy i aktivní solidarita má při splnění a při započtení své odchylky. Je možné, že započtení vzájemných pohledávek vůči ostatním věřitelům bude i po vykonání práva předstihu možné za situace, že započtení bylo možné (pohledávky byly způsobilé) i předtím.¹³⁴

¹³⁴ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1137

Která z uvedených možností bude v praxi aplikována, je otázkou, kterou bude muset vyřešit pravděpodobně až judikatura. Jde zřejmě o tak ojedinělou situaci, kdy by solidární věřitel vykonal právo předstihu a dlužník následně chtěl započíst vzájemnou pohledávku vůči věřiteli, který právo předstihu nevykonal, že se touto otázkou soudy prozatím nezabývaly.

Osobně se přikláním k druhé možnosti, tj. že započtení vůči ostatním věřitelům bude možné i po vykonání práva předstihu jedním z nich. Vede mě k tomu obdobná úvaha, avšak rozšířená o příklad ve vztahu k promlčení (k promlčení viz další kapitola), tj. že k uvedeným odchylkám pokud jde o to, že započtení před a po vykonání práva předstihu není výslovně zákonem upraveno a splnění zase neupravuje limity ve vztahu k podílům mezi solidárními věřiteli, tak i úprava týkající se promlčení je částečně odlišná, když prostřednictvím institutu započtení lze v určitých případech vymoci promlčenou pohledávku, která by byla před soudem žalobou na plnění nevymahatelná. Domnívám se tak, že pokud se pohledávky staly kompenzabilní (střetly se) před promlčením, jejich započtení je i po promlčení možné, pak za předpokladu, že se pohledávky střetly před vykonáním práva předstihu, je jistě možné jejich započtení i po jeho vykonání. Pohledávka věřitelů, kteří právo předstihu nevykonali, i nadále trvá, nezaniká. Vyplývá to i z toho, že vůči věřiteli, jenž vykonal právo předstihu a dlužník by celou pohledávku k rukám tohoto věřitele splnil, mají ostatní solidární věřitelé právo na vypořádání v rámci regresu. Navíc ustanovení § 1877 OZ¹³⁵ hovoří o plnění (splnění), přičemž započtení i podle kupříkladu rozsudku Nejvyššího soudu sen. zn. 29 ICdo 85/2017¹³⁶ „nelze považovat za „nějaký jiný“ způsob či formu plnění dluhu; jde o způsob zániku nesplněného závazku, při němž naopak dvojí plnění odpadá (povinnost plnit zaniká)“ a i s ohledem na princip legální licence (tj. každý může činit vše, co zákon nezakazuje), kdy není právo předstihu v rámci institutu započtení explicitně upraveno, tedy není zakotvena povinnost (možnost) provést započtení jen vůči věřiteli, který vykonal právo předstihu, případně zákaz provést započtení vůči ostatním věřitelům, si nemyslím, že by mělo dojít k použití analogie tedy k aplikaci ustanovení § 1877 OZ na započtení.

De lege ferenda by pro odstranění nejasností zákonodárce mohl buď zakotvit ustanovení obdobné ustanovení § 1877 OZ ve vztahu k započtení nebo by mohl doplnit ustanovení § 1877 OZ o větu, že povinnost splnit v celém rozsahu tomu, kdo o plnění požádal první, se na

¹³⁵ citace ust. § 1877 v poznámce č. 120

¹³⁶ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2018, sen. zn. 29 ICdo 85/2017, uveřejněný pod číslem 116/2019 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

započtení nevztahuje, nebo naopak, že započtení je možné pouze vůči tomu, kdo o plnění požádal první.

V případě, kdy je pohledávka spoluvěřitelů nikoli pasivně započítávanou pohledávkou ale aktivně započítávanou pohledávkou, může touto pohledávkou vykonat započtení kterýkoli ze spoluvěřitelů a použít ji v celém jejím rozsahu, když v tomto případě vnitřní podíly nejsou rozhodující. Vyplývá to z teorie, že pokud může právo předstihu vykonat kterýkoli z věřitelů, tedy žádat po dlužníkovi, aby celou pohledávku splnil tomuto věřiteli, pak může její splnění vynutit i prostřednictvím započtení, a to do doby vykonání předstihu, když vykonáním práva předstihu věřitel koncentruje vymahatelnost pouze na sebe, což je obligatorní podmínkou aktivně započítávané pohledávky a podmínkou vymahatelnosti po vykonání předstihu splňuje pohledávka pouze ve vztahu k tomuto věřiteli.¹³⁷

Vše výše uvedené platí zásadně u jednostranného započtení, neboť jak již bylo vysvětleno, u započtení dohodou je čistě na vůli stran, jak si své vzájemné vztahy vypořádají, tedy mohou se dohodnout i jinak, než vyplývá z ustanovení § 1984 OZ¹³⁸, když toto ustanovení nemá ve vztahu k započtení dohodou kogentní povahu, tudíž se omezeními tam uvedenými strany dohody řídit nemusí, dohodnou-li se tak, resp. dohodnou-li se na jiné podobě rozsahu započtení vzájemných pohledávek.

2.5. Vícenásobná cese

V závazkových vztazích běžně dochází k postoupení pohledávek, přičemž se změní osoba věřitele. Ve vztahu k započtení pohledávek tak dojde ke změně osoby, ke které se vztahuje obligatorní podmínka vzájemnosti, jenž je pro institut započtení typická. Avšak dojde-li k postoupení pohledávky i zde existují výjimky, kdy podmínka vzájemnosti nemusí být splněna, a přesto bude možné pohledávky započíst.

Dojde-li k postoupení pohledávky, může dlužník učinit jednostranné započtení své pohledávky, kterou má za postupitelem - původním věřitelem, na postupovanou pohledávku jen do chvíle, kdy mu postoupení pohledávky (dluhu dlužníka) je oznámeno postupitelem nebo prokázáno postupníkem - novým věřitelem (viz ustanovení § 1882 odst. 1 OZ¹³⁹) nebo kdykoli

¹³⁷ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1138

¹³⁸ citace ust. § 1984 odst. 1 OZ v poznámce č. 125, odst. 2 v poznámce č. 132

¹³⁹ Podle ust. § 1882 odst. 1 OZ dokud postupitel dlužníka nevyrozumí, nebo dokud postupník postoupení pohledávky dlužníku neprokáže, může se dlužník své povinnosti zprostit tím, že splní postupiteli, nebo se s ním jinak vyrovná.

po postoupení v případě, kdy je postoupená pohledávka vymáhána nikoli postupníkem ale postupitelem (viz ustanovení § 1886 odst. 2 OZ¹⁴⁰). Vůči postupníkovi je možné započíst pohledávky, které dlužník za postupníkem má (postoupením dojde ke splnění podmínky vzájemnosti pohledávek), dále pak pohledávky, které má za postupitelem, a to kdykoli po postoupení za podmínky, že bez zbytečného odkladu od chvíle, kdy se o postoupení dozvěděl, o těchto pohledávkách informuje postupníka (viz ustanovení § 1884 odst. 1 věta druhá a za středníkem OZ¹⁴¹).

Pohledávka nemusí být postoupena pouze jednou, ale může dojít k několika postoupením v řadě, v takovém případě je možnost započtení dlužníkem jeho pohledávek omezena na prvního a posledního věřitele v řadě (viz ustanovení § 1986 OZ¹⁴²) s tím, že započte-li dlužník svou pohledávku, kterou má vůči postupiteli, na pohledávku, která mezitím přešla na posledního postupníka, musí pohledávka splňovat předpoklady započtení již před prvním postoupením a zároveň po posledním postoupení stejně tak, jak je to vyžadováno i u postoupení, k němuž došlo pouze jednou. Pravidla pro započtení pohledávek uvedená u cese, ke které došlo pouze jednou, platí i u vícenásobné cese s tím, že omezení spočívá v tom, že dlužník nemůže k započtení použít své pohledávky za věřitelem, který je v řadě druhý (první postupník) až předposlední (poslední postupitel).¹⁴³

Shodný výklad podává rovněž judikatura Nejvyššího soudu České republiky. Srovnej například usnesení sp. zn. 20 Cdo 5443/2015¹⁴⁴, které se vyjadřuje k možnosti dlužníka započíst svou pohledávku, kterou má za postupitelem, vůči postupníkovi, tedy že jednostranně započíst může v případě, že bez zbytečného odkladu postupníkovi oznámil, že má za postupitelem kompenzabilní pohledávku. Obdobně usnesení sp. zn. 29 Cdo 974/2016¹⁴⁵. Shodně se Nejvyšší

¹⁴⁰ Podle ust. § 1886 odst. 2 OZ vymáhá-li postupitel pohledávku, může dlužník namítat proti ní své vzájemné pohledávky, jež má vůči postupiteli, nikoliv však pohledávky, jež má vůči postupníkovi.

¹⁴¹ Podle ust. § 1884 odst. 1 OZ dlužníku zůstávají i po postoupení zachovány námitky proti pohledávce, které měl v době postoupení. Své vzájemné pohledávky vůči postupiteli může dlužník namítat i vůči postupníkovi, i když v době postoupení ještě nebyly splatné; musí však své pohledávky postupníkovi oznámit bez zbytečného odkladu poté, co se o postoupení dozvěděl.

¹⁴² Podle ust. § 1986 OZ byla-li pohledávka postupně převedena na několik osob, může dlužník použít k započtení jen pohledávku, kterou měl v době převodu vůči prvnímu věřiteli, a pohledávku, kterou má vůči poslednímu věřiteli.

¹⁴³ op. cit. - Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. komentář k OZ, v poznámce č. 26, str. 2139-2140, obdobně Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. komentář k OZ, Svazek V., v poznámce č. 21, str. 500-501 a Šilhán J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1140-1141

¹⁴⁴ usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 5443/2015 v poznámce č. 105

¹⁴⁵ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2019, sp. zn. 29 Cdo 974/2016, dostupné na www.nsoud.cz [datum přístupu 23. 9. 2022]

soud vyjádřil ve svém rozsudku sp. zn. 23 Cdo 2999/2007¹⁴⁶, ve kterém je mimo jiné také uvedeno, že uplatnil-li dlužník v řízení námitku započtení vůči věřiteli, následně dojde k postoupení pohledávky, musí dlužník bez zbytečného odkladu svou obranu oznámit novému věřiteli, resp. mu oznámit, že má kompenzabilní pohledávku za původním věřitelem. Neučiní-li tak, námitkou započtení se již bránit nemůže bez ohledu na to, že nový věřitel o takové pohledávce věděl.

¹⁴⁶ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2009, sp. zn. 23 Cdo 2999/2007, dostupný na www.nsoud.cz [datum přístupu 23. 9. 2022]

3. Vliv promlčení

Obecně u promlčení platí, že nebylo-li v promlčecí lhůtě právo vykonáno, toto se promlčí a pohledávka se stává tzv. naturální obligací, tedy že dluh dlužníka fakticky trvá i nadále, dlužník však na něj není povinen plnit.¹⁴⁷

Ustanovení § 1989 odst. 1 OZ¹⁴⁸ představuje výjimku z tohoto obecného pravidla, a to za předpokladu, že se pohledávky staly způsobilými k započtení (střetly se) před tím, než k promlčení došlo, v takovém případě promlčení nepředstavuje pro jejich započtení překážku.¹⁴⁹

Konkrétně u pasivně započítávané pohledávky je jedním z hlavních předpokladů započtení její splnitelnost (nikoli splatnost/vymahatelnost), proto je-li pasivně započítávaná pohledávka promlčená, a to i když k promlčení dojde před tím, než se vzájemně započitatelné pohledávky setkaly, může na ni být započteno prakticky kdykoli bez omezení (od doby, kdy se k započtení stala způsobilou).¹⁵⁰

Promlčením pohledávka nezaniká ale i nadále je možné na ni dobrovolně dlužníkem plnit (ač nemusí), stejně tak se svého promlčeného dluhu může dlužník dobrovolně zprostit započtením své způsobilé pohledávky, kterou za věřitelem má. Promlčená pohledávka je stále dobrovolně splnitelná, aniž by šlo o bezdůvodné obohacení, tedy je i bez omezení pasivně započitatelná.¹⁵¹

Zatímco u aktivně započítávané pohledávky je jedním z předpokladů právě vymahatelnost, s čímž souvisí předpoklad, že pohledávka není promlčená. Ustanovení § 1989 odst. 1 OZ¹⁵² (shodně také ustanovení § 617 odst. 2 OZ¹⁵³) z obecného pravidla, že předpoklady započtení musí trvat nepřetržitě od okamžiku, kdy se pohledávky střetly, až do okamžiku, kdy je učiněn kompenzační projev, vybočuje v tom směru, že dojde-li k promlčení aktivně

¹⁴⁷ Podle ust. § 609 OZ nebylo-li právo vykonáno v promlčecí lhůtě, promlčí se a dlužník není povinen plnit. Plnil-li však dlužník po uplynutí promlčecí lhůty, nemůže požadovat vrácení toho, co plnil.

¹⁴⁸ Podle ust. § 1989 odst. 1 OZ promlčení pohledávky započtení nebrání, nastalo-li po době, kdy se pohledávky staly způsobilými k započtení.

¹⁴⁹ op. cit. - Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. komentář k OZ, Svazek V., v poznámce č. 21, str. 504

¹⁵⁰ op. cit. - Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. komentář k OZ, v poznámce č. 26, str. 2142

¹⁵¹ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1151

¹⁵² citace ust. § 1989 odst. 1 OZ v poznámce č. 148

¹⁵³ Podle ust. § 617 odst. 2 OZ i po uplynutí promlčecí lhůty se strana může dovolat svého práva při započtení, pokud mohlo být k započtení přistoupeno kdykoli před uplynutím promlčecí lhůty.

započítávané pohledávky po okamžiku jejího střetu s pasivně započítávanou pohledávkou, započtení je navzdory promlčení možné. Jinak řečeno, má-li věřitel pohledávku způsobitou k započtení (existující, vzájemnou, stejnorodou, splatnou/vymahatelnou - nepromlčenou, jistou a určitou) a tato se střetla s pohledávkou, na kterou má a může být započteno, může jednostranné započtení své pohledávky provést od této chvíle (střetnutí pohledávek) kdykoli, i když se v mezidobí jeho pohledávka promlčela, ale za předpokladu, že nadále trvají ostatní předpoklady kompenzability. V takovém případě je nepodstatné, kolik času uplyne, i kdyby došlo k započtení pohledávek vzniklých před desítkami let a tyto se před promlčením aktivně započítávané pohledávky střetly (jak je uvedeno výše, u pasivně započítávané pohledávky promlčení není překážkou započtení), může k započtení dojít i po těchto desítkách let.¹⁵⁴

Přísnější režim pak platí, dojde-li k postoupení promlčené pohledávky, v takovém případě nový věřitel tuto k započtení použít nemůže za žádných okolností, taková pohledávka je k započtení nepoužitelná i v případě, že je převedena zpět na původního věřitele. Bez významu je i skutečnost, že před převodem promlčené pohledávky původní věřitel tuto k započtení použít mohl.¹⁵⁵

Věřitel, jehož pohledávka se promlčela, aniž by se střetla s jinou pohledávkou, na kterou by bylo možné započíst, bude promlčena napořád a není možné ji k započtení použít za žádných okolností. Postoupením promlčené pohledávky nelze promlčení nijak zhojit, má-li postupník protipohledávku, resp. dluh vůči dlužníku promlčené pohledávky, na který by bylo možné promlčenou pohledávku započíst (kdyby však promlčená nebyla), bude promlčená i po postoupení a nelze ji k započtení použít. K postoupení by muselo dojít, i kdyby jediný den, před promlčením, pak by podmínka, že se pohledávky střetly před promlčením aktivně započítávané pohledávky, splněna byla.¹⁵⁶

K uvedenému srovnej například usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 1902/2016¹⁵⁷, které se vyjadřuje právě k tomu, zda v době střetu pohledávek byla nebo nebyla aktivně započítávaná pohledávka promlčená. Nebyla-li, následné promlčení započtení nebrání, naopak promlčení již v době střetu pohledávek je pro započtení neodstranitelnou překážkou. Na tom, kdy byl učiněn kompenzační projev, nezáleží, a to s ohledem na účinky započtení ex tunc, jinak

¹⁵⁴ op. cit. - Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. komentář k OZ, v poznámce č. 26, str. 2142 a Šilhán J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1152

¹⁵⁵ op. cit. - Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. komentář k OZ, v poznámce č. 26, str. 2142

¹⁵⁶ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1151-1152

¹⁵⁷ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 7. 2016, sp. zn. 20 Cdo 1902/2016, dostupné na www.nsoud.cz [datum přístupu 23. 9. 2022]

řečeno, byl-li kompenzační projev učiněn v době, kdy aktivně započítávaná pohledávka byla již promlčená ale zároveň k tomuto promlčení došlo až po střetu pohledávek, k započtení dojít může. Obdobně usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2959/2018¹⁵⁸ nebo usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2052/2020¹⁵⁹, které se také vyjadřuje k tomu, že postoupení promlčené pohledávky překážku započtení nezhojí, když podmínka vzájemnosti musí být splněna před promlčením.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 1143/2004¹⁶⁰ se pak vyjadřuje k tomu, že zákaz jednostranného započtení promlčené pohledávky představuje ochranu dlužníka v tom směru, že nemohl-li by věřitel úspěšně svou pohledávku vymáhat u soudu, pak ji nemůže ani úspěšně jednostranně započíst. V opačném případě by se věřitel mohl promlčenou pohledávkou zbavit svého dluhu vůči dlužníku, aniž by dlužník měl možnost uplatnit námitku promlčení.

Zajímavý je rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2202/2012¹⁶¹, který se zabývá splatností, resp. promlčecí lhůtou pohledávky z titulu bezdůvodného obohacení, kdy počátkem běhu promlčecí lhůty je okamžik, kdy se oprávněný o bezdůvodném obohacení dozvěděl (subjektivní promlčecí lhůta) nebo okamžik, kdy k bezdůvodnému obohacení došlo (objektivní promlčecí lhůta), přičemž splatnost pohledávky z titulu bezdůvodného obohacení je vázána na výzvu věřitele dlužníku k zaplacení takové pohledávky. Mohlo by tak dojít k tomu, že by věřitel splatnost bezdůvodně prodlužoval. Proto se počátek promlčecí lhůty řídí právě okamžiky shora uvedenými a nikoli splatností. Toto je důležité z hlediska toho, zda v okamžiku střetu vzájemně započítávaných pohledávek nebyla aktivně započítávaná pohledávka (z titulu bezdůvodného obohacení) již promlčená. Je totiž možné, že dojde k promlčení pohledávky před její splatností, ke střetu pohledávek tak nedojde a v tom případě by pohledávka k započtení způsobilá nebyla, a to i kdyby následně ke splatnosti došlo, neboť jednou promlčená pohledávka promlčenou už zůstane.

¹⁵⁸ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2019, sp. zn. 28 Cdo 2959/2018, dostupné na www.nsoud.cz [datum přístupu 23. 9. 2022]

¹⁵⁹ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2020, sp. zn. 20 Cdo 2052/2020, dostupné na www.nsoud.cz [datum přístupu 23. 9. 2022]

¹⁶⁰ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 1143/2004, v poznámce č. 41

¹⁶¹ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 1. 2013, sp. zn. 28 Cdo 2202/2012, dostupný na www.nsoud.cz [datum přístupu 23. 9. 2022]

4. Započtení jako procesní obrana

Započtení pohledávek má své místo i v občanském právu procesním, když věřitel svou pohledávku za dlužníkem uplatní u soudu. Pak může být mimo jiné obranou žalovaného rovněž započtení jeho vzájemné pohledávky, kterou vůči svému věřiteli má.

Po podání žaloby věřitelem (žalobcem) může dlužník (žalovaný) uplatnit svou pohledávku za žalobcem stejně tak jako před podáním žaloby, a to tak jak již bylo popsáno v předchozích kapitolách. Tedy má-li žalovaný za žalobcem pohledávku způsobitou k započtení na pohledávku, jenž je předmětem žaloby, může tuto pohledávku jednostranně započíst a tuto skutečnost v rámci své obrany sdělit soudu nebo provést započtení v rámci soudního řízení, tedy jakožto svou procesní obranu přímo vůči soudu s tím, že právní jednání sledující zánik závazků započtením učiněné u soudu je vůči žalobci účinné, jakmile se s ním žalobce seznámí, resp. se o něm dozví, což vyplývá z ustanovení § 41 odst. 3 věta před středníkem o. s. ř.¹⁶² Aby námitka započtení učiněná vůči soudu mohla být úspěšná, musí být splněny všechny podmínky, jenž jsou institutem započtení vyžadovány, tedy i v tomto případě musí obě pohledávky splňovat podmínky kompenzability (vzájemnost, stejnorodost, splatnost, započtení není vyloučeno zákonem nebo dohodou a je učiněn kompenzační projev, resp. je uplatněna námitka započtení) a pohledávky nesmí být promlčené (až na výjimky viz předchozí kapitola 3. Vliv promlčení).

Neméně podstatnou je vůle vyjádřená žalovaným v tom směru, jakým způsobem započtení uplatňuje. Buď pohledávku žalobce neuznává a zároveň požaduje uspokojit svou vlastní pohledávku, kterou vůči žalobci sám má, v takovém případě půjde o vzájemný návrh, viz ustanovení § 97 o. s. ř.¹⁶³, nebo ji uznává (případně ji může na základě jiných skutečností zpochybňovat) a proti takto uznané (případně zpochybněné) pohledávce namítá započtení své vzájemné pohledávky. V takovém případě půjde, co do výše žalované pohledávky, o procesní obranu v podobě námítky započtení, je-li započítávána pohledávka vyšší než pohledávka žalovaná, pak co do tohoto rozdílu půjde o vzájemný návrh, viz ustanovení § 98 o. s. ř.¹⁶⁴ ale jen v případě, že žalovaný projeví vůli rozdílu mezi pohledávkami jako vzájemný návrh uplatnit.

¹⁶² Podle ust. § 41 odst. 3 věta před středníkem o. s. ř. hmotněprávní jednání účastníka učiněné vůči soudu je účinné také vůči ostatním účastníkům, avšak teprve od okamžiku, kdy se o něm v řízení dozvěděli.

¹⁶³ Podle ust. § 97 odst. 1 o. s. ř. žalovaný může za řízení uplatnit svá práva proti žalobci i vzájemným návrhem.

¹⁶⁴ Podle ust. § 98 o. s. ř. vzájemným návrhem je i projev žalovaného, jímž proti žalobci uplatňuje svou pohledávku k započtení, avšak jen pokud navrhuje, aby bylo přisouzeno více, než co uplatnil žalobce. Jinak soud posuzuje takový projev jen jako obranu proti návrhu.

Pokud takovou vůli neprojeví, bude se soud zabývat pouze rozsahem kryjícím žalovanou pohledávku, tedy námitkou započtení.¹⁶⁵

Ke způsobu, jakým může žalovaný učinit kompenzační projev vůči soudu (tj. písemným podáním, ústně při jednání či jiném soudním roku) a že účinky kompenzačního projevu (nikoli účinky započtení) vůči žalobci nastanou ve chvíli, kdy se o kompenzačním projevu dozví, srovnej například rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 4182/2016¹⁶⁶ nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 4160/2010¹⁶⁷. Nejvyšší soud se v těchto rozsudcích v souladu s výše uvedeným vyjadřuje rovněž k rozdílu mezi námitkou započtení a vzájemným návrhem a k možnosti jejich uplatnění. Dále konstatuje, že pokud k započtení pohledávek došlo mimo soudní řízení, žalovaný se této skutečnosti musí dovolat u soudu.

V rozsahu, v jakém bude námitka započtení úspěšná, soud žalobu zamítne, neboť žalovaná částka v rozsahu úspěšně uplatněné námitky započtení započtením zanikla a nelze přiznat pohledávku, která přestala existovat.

Je důležité rozlišit hmotněprávní a procesní rovinu započtení. Započtení jakožto hmotněprávní jednání lze (do doby promlčení pohledávky nebo ztráty některé z podmínek kompenzability) učinit v podstatě kdykoli, bez ohledu na to, v jaké fázi soudní řízení je. Je však třeba si uvědomit, že ač k započtení jako hmotněprávnímu jednání může dojít kdykoli, v procesní rovině bude záležet na tom, kdy k započtení došlo, přesněji kdy byl učiněn kompenzační projev, neboť na tom bude záviset možnost uplatnit námitku započtení či vzájemný návrh u soudu. Okamžik, kdy se pohledávky setkaly, není, pokud jde o uplatnitelnost započtení jako procesní obrany, důležitý.

To znamená, že pokud k započtení pohledávek došlo před rozhodnutím soudu prvního stupně, lze do vydání tohoto rozhodnutí uplatnit jak námitku započtení, tak vzájemný návrh, v odvolacím řízení to možné již není, neboť obrana žalovaného známá mu již během řízení před soudem prvního stupně musí být uplatněna právě v rámci tohoto nalézacího řízení. Došlo-li ale k započtení pohledávek až po vydání rozhodnutí soudu prvního stupně, může se žalovaný účinně bránit námitkou započtení i v rámci odvolacího řízení, když jde o skutečnost, která nastala až po rozhodnutí soudu prvního stupně, a tudíž nemohla být v rámci nalézacího řízení

¹⁶⁵ op. cit. - Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. komentář k OZ, v poznámce č. 26, str. 2153-2136

¹⁶⁶ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2018, sp. zn. 32 Cdo 4182/2016, dostupný na www.nsoud.cz [datum přístupu 13. 11. 2022]

¹⁶⁷ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 4160/2010, v poznámce č. 57

uplatněna, jde o odvolací důvod, jenž připouští zákon¹⁶⁸. V odvolacím řízení se však lze pouze bránit, to znamená, že nemůže být uplatněn vzájemný návrh, šlo by o nový nárok, o kterém by bylo rozhodováno soudem pouze jednoho stupně (odvolacím soudem), když proti rozhodnutí odvolacího soudu ve věci samé se lze bránit pouze dovoláním. I kdyby žalovaný výslovně uvedl, že uplatňuje vzájemný návrh, odvolací soud jej vždy bude posuzovat jako námitku započtení bez ohledu na uplatněnou výši.¹⁶⁹

Tímto se zabýval rovněž Nejvyšší soud například v rozsudku sp. zn. 32 Cdo 4182/2016¹⁷⁰ nebo v rozsudku sp. zn. 26 Cdo 2783/2016¹⁷¹, kde uvedl, že započtení pohledávek, jakožto hmotněprávní institut, není procesními předpisy nijak koncentrováno, tj. může k němu dojít v kterémkoli stádiu řízení, tedy i v průběhu odvolacího řízení s tím, že v rámci odvolacího řízení bude započtení pohledávek na procesní úrovni posuzováno vždy jako námitka započtení (procesní obrana) a nikdy jako vzájemný návrh, když užití § 98 o. s. ř.¹⁷² vylučuje ustanovení § 216 odst. 1 o. s. ř.¹⁷³, neboť odvolací soud nesmí k novým skutečnostem a důkazům (při posuzování, zda námitka započtení je či není důvodná), jenž jsou uplatněny nepřipustně, přihlížet. Je-li po vydání rozhodnutí soudu prvního stupně učiněn kompenzační projev a v rámci odvolacího řízení je namítán zánik žalované částky právě v důsledku započtení, pak kompenzační projev a zánik pohledávky po rozhodnutí soudu jsou skutečnostmi, které nemohly být uplatněny v nalézacím řízení, neboť neexistovaly, a představují tak přípustný odvolací důvod dle § 205a písm. f) o. s. ř.¹⁷⁴

Jak bylo uvedeno, námitka započtení jakožto procesní obrana žalovaného, může být uplatněna od počátku řízení před soudem prvního stupně až do vydání rozhodnutí soudu druhého stupně (odvolacího), a to za podmínek shora uvedených. V rámci nalézacího řízení je z hlediska obrany žalovaného rovněž zásadní koncentrace řízení (viz § 118a o. s. ř.), tj. došlo-li k započtení pohledávek před účinky koncentrace řízení, může žalovaný námitku započtení, případně vzájemný návrh, uplatnit jen do doby, než tato koncentrace nastane, a to proto, že po

¹⁶⁸ Podle ust. § 205a písm. f) o. s. ř. skutečnosti nebo důkazy, které nebyly uplatněny před soudem prvního stupně, jsou u odvolání proti rozsudku nebo usnesení ve věci samé odvolacím důvodem jen tehdy, jestliže nastaly (vznikly) po vyhlášení (vydání) rozhodnutí soudu prvního stupně.

¹⁶⁹ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1123-1124

¹⁷⁰ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 4182/2016 v poznámce č. 166

¹⁷¹ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 11. 2016, sp. zn. 26 Cdo 2783/2016, dostupné na www.nsoud.cz [datum přístupu 13. 11. 2022]

¹⁷² citace ust. § 98 o. s. ř. v poznámce č. 164

¹⁷³ Podle ust. § 216 odst. 1 o. s. ř. ustanovení § 92, 97 a 98 pro odvolací řízení neplatí.

¹⁷⁴ citace ust. § 205a písm. f) o. s. ř. v poznámce č. 168

koncentraci řízení již nemůže tvrdit a označovat důkazy vztahující se k oprávněnosti jeho pohledávky za žalobcem, jenž byla předmětem započtení. Pokud však k započtení došlo až po koncentraci řízení, jde o nově nastalou skutečnost, která účinky koncentrace prolamuje a žalovaný tak může tvrdit a označovat důkazy k prokázání oprávněnosti své pohledávky bez omezení.¹⁷⁵ K uvedenému srovnej například rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 4182/2016¹⁷⁶.

V rámci procesní obrany může žalovaný úspěšně uplatnit také promlčenou pohledávku (promlčenou v tom ohledu, že vzájemné pohledávky se před promlčením nesetkaly) za žalobcem ale pouze za podmínek stanovených ustanovením § 617 odst. 1 OZ¹⁷⁷, tj. že se obě pohledávky vztahují k jedné a té samé smlouvě (případně několika smlouvám, které jsou svým účelem na sobě závislé) a zároveň je pohledávka žalovaného uplatněna pouze coby procesní obrana před soudem. Ač je taková pohledávka samostatně nevymahatelná, může být úspěšně uplatněna jako obrana proti soudně vymáhané pohledávce žalobce.¹⁷⁸

¹⁷⁵ op. cit. - Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. komentář k OZ, v poznámce č. 26, str. 2153-2136

¹⁷⁶ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 4182/2016 v poznámce č. 166

¹⁷⁷ Podle ust. § 617 odst. 1 OZ i po uplynutí promlčecí lhůty se strana může dovolat svého práva při obraně proti právu uplatněnému druhou stranou, pokud se obě práva vztahují k téže smlouvě nebo k několika smlouvám uzavřeným co do účelu v závislosti na sobě.

¹⁷⁸ op. cit. - Šilhán, J. in Hulmák, M. a kol. komentář k OZ, V. Závazkové právo, v poznámce č. 2, str. 1152, obdobně Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. komentář k OZ, v poznámce č. 26, str. 2142

5. Započtení podle insolvenčního zákona

Obsahem této kapitoly je orientační vhled do insolvenčního zákona (*lex specialis*) a jeho vliv na institut započtení pohledávek podle občanského zákoníku (*lex generalis*). Podstatou této kapitoly není podrobný výklad, ale pouze upozornění na skutečnost, že navzdory splnění všech podmínek kompenzability nemusí být započtení kompenzabilních pohledávek možné, a to právě na základě omezení upravených insolvenčním zákonem. Proto je vhodné se na speciální úpravu alespoň okrajově zaměřit a podstatná místa si označit, když každý věřitel by měl mít na paměti, že zahájení insolvenčního řízení není ojedinělou záležitostí a svou finanční situaci může tímto způsobem chtít vyřešit právě jeho dlužník, přičemž zásadní skutečností bude především úpadek dlužníka, vyhlášení a trvání moratoria a okamžik zveřejnění návrhu na povolení reorganizace v insolvenčním rejstříku a účinnost reorganizačního plánu.

Předně je důležité upozornit na skutečnost, že insolvenční zákon stanovuje, které osoby jsou v jednotlivých fázích insolvenčního řízení oprávněné disponovat s majetkovou podstatou. S tím souvisí otázka, kým a vůči komu může být jednostranný kompenzační projev učiněn, případně kdo může dohodu o započtení pohledávek uzavřít. S ohledem na ustanovení § 229 odst. 3 IZ¹⁷⁹ dohodu o započtení pohledávek od prohlášení konkursu na majetek dlužníka může uzavřít s věřitelem insolvenční správce jako osoba s dispozičním oprávněním k majetkové podstatě, v ostatních případech dohodu může uzavřít insolvenční dlužník, obdobně to platí u jednostranného započtení, tj. od prohlášení konkursu činí kompenzační právní jednání věřitel vůči insolvenčnímu správci, v ostatních případech vůči dlužníku a je-li tím, kdo činí kompenzační právní jednání insolvenční dlužník, pak takové jednání může učinit ve všech případech mimo fáze insolvenčního řízení od prohlášení konkursu, od této chvíle může jednostranné kompenzační právní jednání učinit pouze insolvenční správce.¹⁸⁰

S odkazem na ustanovení § 140 odst. 2 věta první IZ¹⁸¹ v zásadě platí, že započtení kompenzabilních pohledávek je možné nejen před rozhodnutím o úpadku ale i po rozhodnutí,

¹⁷⁹ Podle ust. § 229 odst. 3 IZ nestanoví-li tento zákon jinak, je ve vztahu k majetkové podstatě osobou s dispozičními oprávněními a) dlužník v době do rozhodnutí o úpadku, b) dlužník v době od rozhodnutí o úpadku do rozhodnutí o způsobu řešení úpadku, c) insolvenční správce v době od prohlášení konkursu, d) dlužník v době od povolení reorganizace a e) dlužník v době od povolení oddlužení.

¹⁸⁰ Novák Patrik. Započtení a insolvence - 3. část. Advokátní kancelář Kropáček LEGAL [online], publikováno 29. 7. 2022 [datum přístupu 21. 2. 2023] Dostupné z: <https://www.kropaceklegal.cz/blog/zapocteni-a-insolvence-3-cast>

¹⁸¹ Podle ust. § 140 odst. 2 IZ započtení vzájemných pohledávek dlužníka a věřitele je po rozhodnutí o úpadku přípustné, jestliže zákonné podmínky tohoto započtení byly splněny před rozhodnutím o způsobu řešení úpadku, není-li dále stanoveno jinak. Započtení vzájemných pohledávek dlužníka a věřitele v případě jistoty při nájmu bytu podle § 2254 občanského zákoníku je přípustné i tehdy, jestliže zákonné podmínky tohoto započtení byly splněny do schválení oddlužení.

přičemž po rozhodnutí o úpadku pouze za předpokladu, že k naplnění podmínek kompenzability došlo před prohlášením úpadku dlužníka a zároveň není dána některá z podmínek uvedených v odstavci třetím, pro kterou by započtení bylo nepřípustné, tj. a contrario, že věřitel musí započitatelnou pohledávku přihlásit do insolvenčního řízení dlužníka, pohledávka nesmí být získána neúčinným právním jednáním, věřitel o úpadku dlužníka v době nabytí započitatelné pohledávky nevěděl a jestliže jeho dluh vůči dlužníku je splatný a zároveň jeho pohledávku převyšuje, pak tento rozdíl musí být uhrazen. Nebude-li některá z uvedených podmínek splněna, pak absence takové podmínky započtení vylučuje. Případně může být započtení vyloučeno předběžným opatřením vydaným soudem.¹⁸²

Odlišná situace nastává v případě návrhu dlužníka na moratorium podle ustanovení § 115 a násl. IZ. Pojem moratorium srozumitelně vysvětluje Kališ ve svém článku, kde vysvětluje, že moratorium dává dlužníku příležitost se tzv. nadechnout a vyřešit svou nepříznivou finanční situaci tak, že dlužník dočasně pozastaví, případně upraví, splácení svých dluhů, přičemž je chráněn před věřiteli, a v získaném čase se pokusí zabránit (hrozícímu) úpadku a s tím spojeným následkům.¹⁸³ Je-li návrh na moratorium soudem schválen, a tedy moratorium je vyhlášeno, není započtení pohledávek po dobu, kdy trvají účinky moratoria, přípustné, a to ani v případě, že pohledávky se staly kompenzabilní před vyhlášením moratoria.¹⁸⁴ Výjimku může povolit pouze soud, a to vydáním předběžného opatření (na návrh dlužníka, insolvenčního správce, věřitele, jehož se započtení týká, nebo osoby, která na tom má právní zájem), kterým v souladu s ustanovením § 82 odst. 3 písm. a) a odst. 4 věta čtvrtá IZ¹⁸⁵ udělí souhlas se započtením vzájemných pohledávek dlužníka a věřitele. Moratorium, a tedy i zákaz započtení pohledávek, trvá od okamžiku vyhlášení moratoria v insolvenčním rejstříku po dobu

¹⁸² Podle ust. § 140 odst. 4 IZ započtení podle odstavce 2 není rovněž přípustné v případech stanovených dále tímto zákonem nebo předběžným opatřením insolvenčního soudu. Ve spojení s ustanovením § 82 odst. 3 písm. c) IZ podle kterého neodporuje-li to společnému zájmu věřitelů, může insolvenční soud z důvodů hodných zvláštního zřetele předběžným opatřením rovněž zakázat pro určité případy nebo na určitou dobu započtení vzájemných pohledávek dlužníka a věřitele.

¹⁸³ Mgr. Kališ Petr. Moratorium v právní praxi. Bulletin-advokacie.cz [online]. Česká advokátní komora, publikováno 17. 6. 2017 [datum přístupu 20. 2. 2023] Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/moratorium-v-pravni-praxi?browser=full>

¹⁸⁴ Podle ust. § 122 odst. 3 IZ započtení vzájemných pohledávek dlužníka a věřitele není po dobu trvání moratoria přípustné, ledaže insolvenční soud určí jinak předběžným opatřením. To platí i tehdy, jestliže zákonné podmínky tohoto započtení byly splněny před vyhlášením moratoria.

¹⁸⁵ Podle ust. § 82 odst. 3 písm. a) IZ neodporuje-li to společnému zájmu věřitelů, může insolvenční soud z důvodů hodných zvláštního zřetele předběžným opatřením rovněž udělit souhlas se započtením vzájemných pohledávek dlužníka a věřitele v době trvání moratoria. Podle odst. 4 věty čtvrté téhož ustanovení předběžné opatření podle odstavce 3 lze nařídit jen na návrh dlužníka, insolvenčního správce, věřitele, jehož se započtení týká, nebo osoby, která na tom má právní zájem.

maximálně čtyř měsíců.¹⁸⁶ Zároveň dle ustanovení § 120 odst. 1 IZ po dobu moratoria není možné rozhodnout o úpadku dlužníka.

Dalším případem, vedle moratoria, kdy je započtení pohledávek zcela vyloučeno, je reorganizace. Reorganizace, coby jeden ze způsobů řešení úpadku dlužníka (vedle konkursu a oddlužení), je podrobně upravena insolvenčním zákonem v ustanovení § 316 a násl., přičemž reorganizační se rozumí postupné umořování závazků dlužníka, jenž je podnikatelem, podle reorganizačního plánu, který musí soud nejprve schválit, když postupem podle reorganizačního plánu by mělo dojít zároveň k revitalizaci ekonomické situace podniku dlužníka.¹⁸⁷ Ustanovení § 324 odst. 3 IZ¹⁸⁸ pak zakazuje započtení vzájemných pohledávek věřitele a dlužníka, a to od okamžiku zveřejnění návrhu na povolení reorganizace až do nabytí účinnosti reorganizačního plánu¹⁸⁹, případně do okamžiku, kdy je reorganizace rozhodnutím soudu přeměněna v konkurs¹⁹⁰. Výjimku může, tak jako u moratoria, povolit pouze soud, a to vydáním předběžného opatření (na návrh dlužníka, insolvenčního správce, věřitele, jehož se započtení týká, nebo osoby, která na tom má právní zájem), kterým v souladu s ustanovením § 82 odst. 3 písm. b) a odst. 4 věta čtvrtá IZ¹⁹¹ udělí souhlas se započtením vzájemných pohledávek dlužníka a věřitele.

Na tomto místě už jen odkážu na ustanovení § 369 odst. 2 IZ písm. c) IZ a ustanovení § 381 odst. 2 písm. c) IZ, která zakotvují výjimku, podle které *„insolvenční řízení nemá vliv na právo věřitele požadovat započtení proti pohledávce dlužníka, pokud toto započtení povoluje právo, kterým se řídí pohledávka dlužníka v případě úpadku banky, spořitelního a úvěrního družstva po odnětí licence nebo povolení a úpadek pobočky zahraniční banky uvedené v § 367*

¹⁸⁶ Podle ust. § 119 odst. 1 IZ Moratorium je účinné od okamžiku zveřejnění rozhodnutí o jeho vyhlášení v insolvenčním rejstříku a trvá po dobu uvedenou v návrhu na moratorium, nejdéle však 3 měsíce. Podle odst. 2 Insolvenční soud může na návrh dlužníka prodloužit moratorium nejdéle o 30 dnů, jestliže dlužník k takovému návrhu připojí ke dni podání návrhu aktualizovaný seznam závazků a písemné prohlášení většiny jeho věřitelů, počítané podle výše jejich pohledávek, že s prodloužením moratoria souhlasí; podpisy věřitelů na tomto prohlášení musí být úředně ověřeny.

¹⁸⁷ Podle ust. § 316 odst. 1 IZ se reorganizací rozumí zpravidla postupné uspokojování pohledávek věřitelů při zachování provozu dlužníkovy podniku, zajištěné opatřeními k ozdravení hospodaření tohoto podniku podle insolvenčním soudem schváleného reorganizačního plánu s průběžnou kontrolou jeho plnění ze strany věřitelů. Podle odst. 2 lez reorganizací řešit úpadek nebo hrozící úpadek dlužníka, který je podnikatelem; reorganizace se týká jeho podniku.

¹⁸⁸ Podle ust. § 324 odst. 3 IZ od okamžiku zveřejnění návrhu na povolení reorganizace v insolvenčním rejstříku není přípustné započtení vzájemných pohledávek dlužníka a věřitele, ledaže insolvenční soud určí jinak předběžným opatřením. To platí i tehdy, jestliže zákonné podmínky tohoto započtení byly splněny před uvedeným okamžikem.

¹⁸⁹ Podle ust. § 352 odst. 3 IZ se účinností reorganizačního plánu ruší zákaz započtení pohledávek uvedený v § 324 odst. 3.

¹⁹⁰ Podle ust. § 363 odst. 5 IZ rozhodnutím insolvenčního soudu o přeměně reorganizace v konkurs nastávají účinky spojené s prohlášením konkursu, pokud insolvenční soud ve svém rozhodnutí nestanoví podmínky této přeměny jinak. Tímto rozhodnutím se rovněž ruší zákaz započtení pohledávek uvedený v § 324 odst. 3.

¹⁹¹ Podle ust. § 82 odst. 3 písm. b) IZ neodporuje-li to společnému zájmu věřitelů, může insolvenční soud z důvodů hodných zvláštního zřetele předběžným opatřením rovněž udělit souhlas se započtením vzájemných pohledávek dlužníka a věřitele i po okamžiku zveřejnění návrhu na povolení reorganizace v insolvenčním rejstříku. Citace odst. 4 věty čtvrté téhož ust. v poznámce č. 185

odst. 1 písm. c), úpadek obchodníka s cennými papíry, pobočky zahraničního obchodníka s cennými papíry uvedené v § 367 odst. 1 písm. f) nebo osoby uvedené v § 367 odst. 1 písm. g), tuzemské pojišťovny nebo tuzemské zajišťovny a pobočky pojišťovny z třetího státu po odnětí povolení.“

Právními jednáními dlužníka učiněnými po zahájení insolvenčního řízení se zabýval nejvyšší soud v rozsudku sen. zn. 29 ICdo 85/2017¹⁹², kde zmínil podstatu insolvenčního řízení, kdy účelem je spravedlivé uspořádání majetkových poměrů dlužníka především s ohledem na jeho věřitele. V této souvislosti se vyjádřil k možnosti započtení pohledávek v rámci insolvenčního řízení, především že ve stádiu insolvenčního řízení do rozhodnutí o úpadku je dlužník omezen v nakládání s majetkovou podstatou pouze ustanovením § 111 IZ¹⁹³, který obsahuje v odstavci druhém¹⁹⁴ a třetím¹⁹⁵ výjimky z tohoto omezení. Právní jednání učiněné v rozporu s ustanovením § 111 IZ, tedy i započtení pohledávek, není jednáním, kterým dlužník zkracuje, případně zvýhodňuje, některého ze svých věřitelů na úkor ostatních, když podstatou započtení je vždy zánik vzájemných pohledávek v rozsahu, ve kterém se kryjí, avšak může dojít k „*podstatné změně ve skladbě, využití nebo určení majetku náležejícího do majetkové podstaty dlužníka*“, přičemž sankcí je neúčinnost takového jednání vůči věřitelům dlužníka. Pokud ale k takové podstatné změně ve vztahu k majetkové podstatě nedojde, není překážkou, že nejde o právní jednání, které by spadalo mezi výjimky uvedené v ustanovení § 111 odst. 2 IZ¹⁹⁶. Započtení pohledávek po rozhodnutí o úpadku je pak možné za dodržení podmínek uvedených v ustanovení § 140 IZ¹⁹⁷. Dále se soud zabýval započtením v případě, že je úpadek dlužníka řešen reorganizací, v takovém případě, jak už bylo řečeno, je započtení vyloučeno od zveřejnění

¹⁹² rozsudek Nejvyššího soudu sen. zn. 29 ICdo 85/2017, v poznámce č. 135

¹⁹³ Podle ust. § 111 odst. 1 IZ nerozhodne-li insolvenční soud jinak, je dlužník povinen zdržet se od okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, nakládání s majetkovou podstatou a s majetkem, který do ní může náležet, pokud by mělo jít o podstatné změny ve skladbě, využití nebo určení tohoto majetku anebo o jeho nikoli zanedbatelné zmenšení. Peněžité závazky vzniklé před zahájením insolvenčního řízení je dlužník oprávněn plnit jen v rozsahu a za podmínek stanovených tímto zákonem.

¹⁹⁴ Podle ust. § 111 odst. 2 IZ omezení podle odstavce 1 se netýká úkonů nutných ke splnění povinností stanovených zvláštními právními předpisy, k provozování podniku v rámci obvyklého hospodaření, k odvrácení hrozící škody, k plnění zákonné vyživovací povinnosti a ke splnění procesních sankcí. Dále se omezení podle odstavce 1 nevztahuje na uspokojování pohledávek za majetkovou podstatou (§ 168) a pohledávek jim postavených na roveň (§ 169); tyto pohledávky se uspokojují v termínech splatnosti, je-li to podle stavu majetkové podstaty možné.

¹⁹⁵ Podle ust. § 111 odst. 3 IZ právní úkony, které dlužník učinil v rozporu s omezeními stanovenými v důsledku účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení, jsou vůči věřitelům neúčinné, ledaže si k nim dlužník nebo jeho věřitel předem vyžádal souhlas insolvenčního soudu.

¹⁹⁶ citace ust. § 111 odst. 2 IZ v poznámce č. 194

¹⁹⁷ citace ust. § 140 odst. 2 IZ v poznámce č. 181, podle ust. § 140 odst. 3 IZ započtení podle odstavce 2 není přípustné, jestliže dlužníkuv věřitel a) se ohledně své započitatelné pohledávky nestal přihlášeným věřitelem, nebo b) získal započitatelnou pohledávku neúčinným právním úkonem, nebo c) v době nabytí započitatelné pohledávky věděl o dlužníkově úpadku, anebo d) dosud neuhradil splatnou pohledávku dlužníka v rozsahu, v němž převyšuje započitatelnou pohledávku tohoto věřitele.

návrhu na povolení reorganizace, a to bez ohledu na to, kdy se pohledávky staly způsobilé k započtení, nerozhodne-li insolvenční soud předběžným opatřením jinak.

Ustanovení § 324 odst. 1 IZ¹⁹⁸ pak obsahuje omezení s nakládáním s majetkovou podstatou ve vztahu k reorganizaci obecně.

¹⁹⁸ Podle ust. § 324 odst. 1 IZ po podání návrhu na povolení reorganizace a před rozhodnutím o úpadku jsou osoby oprávněné nakládat s majetkovou podstatou povinny zdržet se právních úkonů, jimiž by mohla být zmařena nebo ohrožena navrhovaná reorganizace.

Závěr

Cílem práce byla základní analýza institutu započtení pohledávek coby jednoho z nejběžnějších způsobů zániku pohledávek, a to v rámci platné právní úpravy. Záměrem byl rozbor úpravy především v rámci účinného občanského zákoníku, tj. výčet a vysvětlení základních předpokladů započtení, poukázat na specifika, případně na některé problematické otázky a nejasnosti se pokusit vysvětlit. Práce vychází přímo z ustanovení občanského zákoníku a především z komentářové literatury týkající se ustanovení upravujících započtení přímo, i ustanovení se započtením souvisejících, dále z nejen aktuální judikatury ale i z judikatury vztahující se k občanskému zákoníku účinnému do 31. 12. 2013 avšak použitelné i ve vztahu k občanskému zákoníku účinnému od 1. 1. 2014, tj. nyní účinnému, která je bohatá a názorově nerozporná. Vyjma problematiky vykonání práva předstihu věřitelem a započtení dlužníkem, přičemž v tomto ohledu judikatura zcela absentuje.

Z práce je obecně zřejmé, že zákonná úprava započtení pohledávek je ve vztahu k jednostrannému započtení výrazně přísnější než k započtení dohodou, kdy je mnohem zřetelnější smluvní volnost stran a možnost odchýlit se od zákonné úpravy.

Pokud jde o předpoklady započtení a samotnou realizaci na základní úrovni (jeden věřitel, jeden dlužník), nečiní aplikace v zásadě žádné obtíže. Komplikovanější otázkou jsou účinky započtení ve vztahu k příslušenství pohledávky, tj. v jakých případech příslušenství při aplikaci započtení pohledávek zaniká a v jakých případech nikoli, proto jsou účinky v práci v tomto ohledu vysvětleny především na několika málo praktických příkladech, na kterých jsou pravidla zániku příslušenství spolu s pohledávkou dobře pochopitelná, přičemž je-li započítáváno nejdříve na jistinu, může mít zápočet pozitivní vliv na zánik příslušenství právě ve prospěch dlužníka. Zároveň je v práci ve vztahu k účinkům započtení upozorněno na skutečnost, že započtení pohledávek může být započítávající stranou také zneužito. Možné zneužití započtení pohledávek je rovněž naznačeno ve zmíněných případech vysvětlujících vliv započtení na příslušenství pohledávky. Obtížnější se zprvu zdálo započtení v rámci aktivní solidarity v případě, že dlužník chce započíst svou pohledávku za některým ze solidárních věřitelů, přičemž pasivně započítávaná pohledávka je právě pohledávka, ze které je oprávněno více věřitelů dlužníka. Avšak při bližším zkoumání a po konzultaci se soudkyní se mi podařilo problematiku pochopit a v práci srozumitelně vysvětlit.

Otázka vztahu započtení pohledávek a vykonání práva předstihu je v teorii otázkou spornou. Komentářová literatura v otázce, zda důsledky vykonání práva předstihu aplikovat i

na institut započtení pohledávek, není jednotná. Šilhán v komentář k občanskému zákoníku připouští obě možnosti, tj. že aplikace je možná ale připouští i možnost, že se důsledky vykonání práva předstihu na započtení pohledávek aplikovat nemusí. V řešení této otázky nebylo možné se opřít ani o judikaturu, neboť soudy prozatím tuto otázku zřejmě neřešily. Jelikož v teoretické rovině není na tuto problematiku jednotný názor, pak v případě, že by k takové situaci v praxi došlo a vznikl by spor, zůstává otázkou, k jakému závěru by se přiklonily soudy. Jde tak o otázku jak z teoretického tak i praktického hlediska spornou a komplikovanou. Osobně jsem se přiklonila k názoru, že by se vykonání práva předstihu, resp. jeho důsledky, na institut započtení pohledávek aplikovat neměly, a to především z důvodu odchylek, které občanský zákoník ve vztahu k započtení obsahuje, k této otázce je dle mého názoru rovněž prostor pro budoucí upřesnění a odstranění nejasností v rámci případné novelizace občanského zákoníku. Možné znění ustanovení de lege ferenda jsem v práci navrhla, podrobněji v kapitole 2.4. Solidární závazky.

Důležitou součástí práce je rovněž analýza vlivu promlčení pohledávky ve vztahu k započtení a započtení coby procesní obrana, přičemž v tomto ohledu započtení pohledávek v zásadě nečiní výrazné komplikace, pokud si je započítávající strana vědoma pravidel, která v daných případech platí.

Konečně v poslední kapitole je naznačena úprava v rámci IZ, která je záměrně uvedena velmi obecně a představuje odchylku od hlavního úmyslu zabývat se výhradně úpravou v rámci občanského zákoníku, když účelem bylo problematiku pouze nastínit, nikoli rozebrat do podrobností, a to mimo jiné z důvodu, že insolvenční řízení se může týkat jak osob právnických, tak i fyzických, bez ohledu na to, zda podnikají či nikoli a insolvenční právo může mít na započtení pohledávek nezřídka významný vliv. Problematika započtení pohledávek v rámci IZ je téma, které by zaplnilo mnoho dalších stránek, avšak pro důkladnější analýzu v této práci již není prostor, ale mohlo by nepochybně jít o zajímavé téma v rámci případného rozšíření této práce a určitě by mohlo být rovněž tématem práce samostatné. Další oblastí práva, kde se započtení pohledávek hojně vyskytuje, avšak její analýza rozsah této práce přesahuje, je oblast obchodního práva, tedy právní úprava obsažená v ZOK. Analýza započtení pohledávek ve vztahu k ZOK je, vedle úpravy obsažené v IZ, další variantou k možnému rozšíření této práce, případně může být obsahem práce samostatné.

Seznam zkratek

OZ - zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

o. s. ř. - zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

IZ - zákon č. 182/2006 Sb., zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů

ZVD - zákon č. 26/2000 Sb., zákon o veřejných dražbách, ve znění pozdějších předpisů

ZOK - zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- JÄGER, Marek. Zánik závazků započtením: současný právní stav a změny v novém soukromém právu. Praha: Linde Praha, 2013. Praktická právnická příručka. ISBN 978-80-7201-906-9
- Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1335 s.
- Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019
- Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014

2. Seznam použitých internetových zdrojů

- Důvodová zpráva k občanskému zákoníku. In obcanskyzakonik.justice.cz [online]. [datum přístupu 31. 5. 2022] dostupná z obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf
- Novák Patrik. Započtení a insolvence - 3. část. In kropaceklegal.cz [online]. Advokátní kancelář Kropáček LEGAL, publikováno 29. 7. 2022 [datum přístupu 21. 2. 2023] Dostupné z: <https://www.kropaceklegal.cz/blog/zapocteni-a-insolvence-3-cast>
- Mgr. Kališ Petr. Moratorium v právní praxi. In [Bulletin-advokacie.cz](http://bulletin-advokacie.cz) [online]. Česká advokátní komora, publikováno 17. 6. 2017 [datum přístupu 20. 2. 2023] Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/moratorium-v-pravni-praxi?browser=full>

3. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 182/2006 Sb., zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů

4. Seznam použité judikatury

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 9. 2020, sp. zn. 31 Cdo 684/2020

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2016, sp. zn. 33 Cdo 2850/2015

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2017, sp. zn. 33 Cdo 1156/2016

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2005, sp. zn. 29 Odo 114/2003

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 4. 2020, sp. zn. 20 Cdo 686/2020

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 2010, sp. zn. 21 Cdo 3433/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2020, sp. zn. 28 Cdo 1022/2020
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 10. 2018, sp. zn. 28 Cdo 5711/2017
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 32 Odo 1143/2004
Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 10. 11. 1998, sp. zn. I. ÚS 229/98
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 33 Cdo 4160/2010
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2022, sp. zn. 28 Cdo 119/2022
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 5. 2016, sp. zn. 32 Cdo 118/2016
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 6. 2006, sp. zn. 32 Cdo 1030/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2016, sp. zn. 32 Cdo 947/2015
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2020, sp. zn. 20 Cdo 3966/2019
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2009, sp. zn. 23 Cdo 3327/2007
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2018, sp. zn. 33 Cdo 1534/2018
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 7. 2016, sp. zn. 20 Cdo 5443/2015
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2017, sp. zn. 33 Cdo 4358/2016
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2016, sp. zn. 32 Cdo 2196/2016
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2013, sp. zn. 33 Cdo 856/2012
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2019, sp. zn. 29 Cdo 974/2016
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2009, sp. zn. 23 Cdo 2999/2007
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 7. 2016, sp. zn. 20 Cdo 1902/2016
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2019, sp. zn. 28 Cdo 2959/2018
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2020, sp. zn. 20 Cdo 2052/2020
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 1. 2013, sp. zn. 28 Cdo 2202/2012
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2018, sen. zn. 29 ICdo 85/2017
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2018, sp. zn. 32 Cdo 4182/2016
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 11. 2016, sp. zn. 26 Cdo 2783/2016

Abstrakt - Započtení pohledávek

Tématem této diplomové práce je analýza institutu započtení pohledávek. Práce se zabývá platnou právní úpravou. Započtení pohledávek patří mezi nejběžnější způsoby zániku závazků, přičemž k zániku závazků započtením může dojít jen za určitých podmínek. Práce vychází především z komentářové literatury a z judikatury, a to novější ale i starší, která platí i nyní. Cílem práce bylo vytvořit ucelený přehled o institutu započtení pohledávek a poukázat na některá problematická místa.

První kapitola se zabývá podstatou započtení, zejména předpoklady a přípustností. Kapitola vyjmenovává jednotlivé podmínky, které musí pohledávky splňovat, aby pohledávky mohly být započteny. Tyto podmínky jsou v práci blíže vysvětleny. Je to nezbytný základ, který je nutné pro aplikaci institutu započtení pohledávek znát. Je to základ pro aplikaci jak v občanském právu, tak i pro aplikaci v dalších právních odvětvích. Například v obchodním právu nebo v insolvenčním právu.

Další kapitola se věnuje samotnému započtení, tj. jakým způsobem vzájemné pohledávky zaniknou, v jakém okamžiku pohledávky zaniknou a jaké jsou účinky započtení pohledávek. Je to nejobsáhlejší kapitola, neboť při aplikaci započtení mohou nastat spory, především pokud jde o účinky započtení na již vzniklé příslušenství pohledávky nebo při vykonání práva předstihu u solidárních věřitelů. Na tyto otázky by měla práce odpovědět. Spornou zůstala otázka, zda právem předstihu omezit možnost započtení obdobně jako u splnění či nikoli. Jako autor práce jsem se přiklonila k názoru, podle kterého by se započtení vykonáním práva předstihu omezovat nemělo. Svůj názor jsem v práci vysvětlila. Důležitou součástí práce také je, jaký vliv má promlčení pohledávek na započtení. Kdy je možné promlčené pohledávky započíst a za jakých podmínek. Této otázce se věnuje kapitola třetí.

V kapitole čtvrté se práce věnuje započtení v občanském právu procesním. Tj. započtení pohledávek jako obrana v soudním řízení. Dojde-li spor tak daleko, že jej strany řeší prostřednictvím soudu, může započtení pohledávek být důležitou formou obrany. Konečně v poslední kapitole jsou nastíněna omezení aplikace započtení pohledávek v insolvenčním řízení. Pouze poukazuji na některá místa v insolvenčním zákoně, o kterých je užitečné vědět, pokud bude zjištěn úpadek dlužníka. Jsou zde uvedeny důležité okamžiky v průběhu insolvenčního řízení, tj. především prohlášení úpadku dlužníka, reorganizace a moratorium.

Klíčová slova: započtení pohledávek, předpoklady započtení, zánik závazků

Abstract - Set-off of claims

The topic of this diploma thesis is the analysis of the institute of set-off of claims. The thesis deals with valid regulation. Set-off of claims is one of the most common method of extinguishing liabilities, while the extinguishment of liabilities by set-off can only by certain conditions. The diploma thesis is primarily based on commentary literature and case law, using actual case law and also older case law, which is still valid today. The aim of the thesis was to create a comprehensive overview of the institute of set-off of claims and to point out some problematic areas.

The first chapter deals with the essence of set-off, especially prerequisites and admissibility. The chapter enumerates the individual conditions that the claims have to meet in order to be set off. These conditions are explained in more detail in the thesis. It is a necessary basis that must be known for the application of the set-off of claims institute. That is the basis for application in civil law as well as for application in other branches of law. For example in company law or bankruptcy law.

The next chapter deals with the set-off itself, i.e. how mutual claims are extinguished, in which moment the claims are extinguished and what are the effects of the set-off of claims. It is the most comprehensive chapter, as disputes may arise during the application of set-off, especially with regard to the effects of set-off on already incurred accessories of the claim or when the right to preferential payment with joint creditors was executed. The thesis should answer these questions. The question of whether to limit the possibility of set-off by the right to preferential payment, similarly to the case of fulfillment, remained controversial. I personally was inclined to the opinion that set-off should not be limited by the application of the right to preferential payment. I explained my opinion in thesis. An important part of the thesis is also what effect the statute of limitation has on set-off. When can statute-barred claims be set off and under what conditions. This question is dealt with in chapter three.

Chapter four deals with set-off in civil procedure. I.e. set-off of claims as a defense in proceedings. If a dispute goes so far that the parties resolve it through court, set-off of claims can be an important form of defence. Finally, in the last chapter, the limitations of the application of set-off of claims in insolvency proceedings are outlined. I only mention some view to the insolvency law that are useful to know if the debtor becomes bankrupt. Important moments during the insolvency proceedings are listed there, i.e. especially bankruptcy order of the debtor, reorganization and moratorium.

Keywords: set-off of claims, prerequisites for set-off, extinction of liabilities